

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Mer nyandlighet och livsfrågepedagogik i religionsundervisningen!

En studie om undervisningen kring nyandlighet och livsfrågor inom
grundskoleämnet religionskunskap.

Lisa Harju

2019

Examensarbete, Avancerad nivå (yrkesexamen), 30 hp
Religion med ämnesdidaktisk inriktning
Ämneslärarprogrammet med inriktning mot arbete i gymnasieskolan
Examensarbete för ämneslärare: Religion med didaktisk inriktning

Handledare: Birgit Lindgren Ödén
Examinator: Jari Ristiniemi

Sammanfattning:

Religionsundervisningen i Sverige har gått från att vara fokuserad på kristendomskunskap till att alla religioner ska få lika mycket plats. Unga idag lägger ett stort fokus på självförverkligande och vilka livsfrågor som är viktiga för just dem. Enligt styrdokument och läroplaner ska skolan bidra med material för att elever ska kunna utveckla denna sida hos sig själva.

Men trots riktlinjer i läroplanen Lgr 11 väljer många lärare att prioritera bort nyandlighet och livsfrågorna i religionsundervisningen. Kan det vara okunskap som ligger bakom detta?

Denna studie kommer att försöka ge en förklaring på varför livsfrågepedagogiken och nyandligheten är viktig för människor och speciellt unga i dagens moderna samhälle. Får de verkligen den undervisning de behöver i grundskolans högstadium utifrån deras behov och samhällets utveckling?

Detta är en kvalitativ litteraturstudie som använder sig av läromedelsanalys, grovplaneringar från en grundskola och litteratur som lägger stor vikt på människors tro idag och varför undervisningen kring livsfrågor är viktig.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Religionsämnets nytta.....	5
2.	Syfte och frågeställning	7
3.	Disposition.....	7
4.	Begrepp.....	8
5.	Material.....	10
6.	Metod och teori.....	11
6.1	Religionsdidaktisk teori med livsfrågeperspektiv i religionsundervisningen.	13
6.2	Eriksons utvecklingsteori för ungdomar.....	14
7.	Forskningsbakgrund	15
8.	Bakgrund	19
8.1	Teosofi	19
8.2	Religion i Sverige	19
8.3	Det moderna samhället - Modernitet	21
8.4	Den sekulariserade svensken	22
8.5	Nyreligiositet i Sverige	23
8.5.1	New Age	24
8.5.2	Det gudomliga i människan - Gnosis	26
8.6	Religionskunskapens utveckling i Sverige	26
8.6.1	Livsfrågor som en del av religionsundervisningen.....	28
8.7	Vad säger styrdokumentet om innehållet i religionskunskapen på högstadiet? ..	29
8.7.1	Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9	29
9.	Resultat	31
9.1	Läromedel.....	31
9.2	Några lärares grovplaneringar inom Religionskunskap	35
9.3	Litteratur	37
9.3.1	Zipernovszky	37
9.3.2	Klingenberg & Lövheim.....	37
9.3.3	Thurfjell	39
9.3.4	Hammer	40
9.3.5	Frisk & Åkerbäck	41
10.	Resultatdiskussion	44
10.1	Koppling till litteratur och teori.....	46
11.	Slutsats.....	49
	Referenser	52

1. Inledning

Nästan ingen i min närhet tror på någon högre makt utan är skeptisk till allt som inte går att bevisa med vetenskap. Det ska alltså finnas en logisk förklaring till allt som händer. Dock finns det ett fåtal i min omgivning som tror på en högre makt i form av energier. Min mormor är väldigt intresserad av det mystiska och det övernaturliga, inget som jag vetat om tills för något år sedan då hon visade sin ”gömma” med kristaller, tarotkort och änglakort. Något som hon förklarade var ett stort intresse för henne men att kunskaperna inte fanns. Hon visste att jag var intresserad av ämnet och att jag kanske kunde lära henne ett och annat.

Intresset för det mystiska och övernaturliga började ganska tidigt i livet. De flesta barn är som jag var, rädd för mörker. Speciellt när en låg i sängen och skulle sova. Antingen skulle det komma fram ett spöke och skrämman en eller så bodde det ett monster under sängen. Tron på sådant som för många inte går att förklara började redan som liten på en promenad med farmor och farfar och det var då jag fick se ett troll i skogen. Det en inte förstod i den unga åldern var att det läskiga trollet var målat på en snedkapad stubbe, för mig var det verkligt och gav mig mardrömmar tills en kom upp i en ålder då jag förstod att det inte var ett riktigt troll.

Det som berättas ovan gjort att min tro på det övernaturliga har blivit ännu starkare än den varit tidigare. Det som har varit skönt med nyandligheten och dess olika inriktningar har varit att en har kunnat välja själv vad en tror på. Det finns ingen eller inget som säger åt en hur eller vad en ska tro på, utan människan kan välja själv om en ska tro att människan och naturen är ett, eller att kosmos sänder ut energier till människan och gör henne gudomlig.

1.1 Religionsämnets nytta

I mitten av 1800-talet handlade religionskunskapen helt och hållet om kristendomskunskap, och det var också namnet på ämnet i skolan. Av tradition var religionsundervisningen i skolan en angelägenhet för kyrkan, det var den Svenska kyrkan och den lutherska läran som styrde vad som skulle läras ut (Olivestam, 2012).

Lärarna i den svenska skolan ställs hela tiden inför nya krav när det kommer till religionsundervisningen. Det är länge sedan som det svenska samhället präglades av en enhetskultur där kristendomen och dess lära stod i centrum. I dagens samhälle är den spridning som finns mellan traditioner, värderingar, religioner och livsstilar större än någonsin tidigare och detta är något som lärare brottas med varje dag på arbetet.

Något som upplevdes vara ett problem kring religionskunskapen var den inflammerade debatten på 60-talet om objektiviteten i ämnet. Undervisningen var opersonlig. När individualiseringen skulle bli en del av undervisningen i skolan skulle det krävas nya lösningar på det här gamla vanliga undervisningsproblemet, samtidigt som tiden är bristande och även så budgeten. Utvecklingen inom religionskunskapen har lett till nya möjligheter och nya utmaningar till att föra in livsåskådningsområdet i undervisningen (Almén m.fl., 1996).

Skolans uppgift är att inom religionskunskapen undervisa om religion, livsfrågor och etik. Religionskunskapen ska förmedla kunskaper om och stimulera till reflektioner kring olika religioner och livsåskådningar. Eleverna ska få möjlighet till eget ställningstagande kring dessa frågor och de ska utveckla respekt för varje människas rätt till att ha sin egen livsåskådning. Undervisningen inom religion ska också fördjupa elevernas kunskaper om religion och religiösa frågor i samhället.

Det är också viktigt att ta vara på det arv som finns. Kristendomen har både i historisk tid och nutid haft ett genomgripande inflytande på Sverige och dess samhälle. För att förstå varför landet ser ut som det gör idag är det viktigt att eleverna får ta del av det kulturella och religiösa arv som finns (Almén m.fl., 1996 s. 21).

Om vad som ska undervisas i religionskunskapen kan uppfattas väldigt olika. Antingen så väljer läraren att lägga fokus på den av tradition dominerande religionen, på övriga religioner eller på livsfrågor och moraliska ställningstaganden. Skolöverstyrelsens undersökningar om elevernas intresse inom religionskunskapens område visade redan 1968 respektive 1970 att de ville ha mindre fakta om religionerna och mer diskussioner kring egna personliga livsfrågor. Men trots att Lgr 11 förespråkar livsfrågepedagogiken, fortsätter religionskunskapen att handla och undervisa om religionsfakta (Olivestam, 2012).

Religionskunskapen är ett ämne som ofta väcker olika reaktioner hos både elever, föräldrar och lärare men också hos allmänheten över lag. Den största motsättningen som rådde under diskussionen mellan Skolverket och regeringen år 2011 om hur religionsämnet skulle utformas, handlade om kristendomens ställning gentemot de

andra religionerna. Skolverket hade nämligen ordnat likställighet mellan världsreligionerna och det var därför detta ifrågasattes. Svaret på frågan besvarades med att eleverna måste få förståelse för hur det svenska samhället är uppbyggt och hur de svenska värderingarna fördjupas (Olivestam, 2012).

2. Syfte och frågeställning

Tanken är att denna studie kan användas som ett bidrag till den forskning som finns kring nyandligheten och livsfrågor och hur den undervisas på grundskolans högstadium i Sverige. Syftet är att med hjälp av läromedel, grovplaneringar och litteratur ge en bild av hur mycket undervisning eleverna får kring ämnet kopplat till samhällets utveckling. Förhoppningsvis kommer den här studien att bidra till ökad förståelse för nyandlighetens och livsfrågepedagogikens plats i samhället och hur de ungas behov kring detta har utvecklats med tiden.

Frågeställningar:

- Hur stor plats får nyandligheten och livsfrågor i religionsundervisningen på en grundskola och varför behöver den få mer plats?
- Får högstadieeleverna den undervisning om nyandlighet och livsfrågor de behöver utifrån deras behov och samhällets utveckling?

3. Disposition

Efter denna inledning, syfte och frågeställning presenteras och förklaras olika begrepp för att göra det så enkelt som möjligt att förstå studien. I följande två rubriker kommer en genomgång av material som används i studien och vilken metod som har valts. Materialet är hämtat från en grundskola, både läromedel och grovplaneringar. Resterande material för studien har valts ut med hjälp av bibliotekspersonal och handledare.

Metoden för studien är en kvalitativ litteraturanlys, de texter som presenteras och analyseras i resultatdelen har fungerat som en bärande regel i arbetet om människor, speciellt ungas religiositet i dagens moderna samhälle. Efter metodpresentationen följer en redovisning av två olika teorier, en religionsdidaktisk teori och en teori som handlar om ungdomars identitetsskapande.

Forskningsbakgrunden har också varit väldigt bärande för denna studie då den också lyfter fram religionens förändring i samhället och hur skolan bör förhålla sig till samhällsförändringarna som skett.

I nästa rubrik som är bakgrunden presenteras bland annat religionskunskapens utveckling i Sverige, från kristendomskunskap till religionskunskap. Det moderna samhället presenteras också och hur sekulariserade den svenska befolkningen är idag. Något som också kommer upp är nyandligheten, New Age och det gudomliga i människan. Detta för att visa att religionen fortfarande lever kvar men på ett annat sätt än tidigare. Något som också presenteras är hur religionsutvecklingen har sett ut i Sverige och hur nyreligiositet fungerar i landet. Läroplanen för religionskunskap presenteras också kort i bakgrunden.

I resultat delen kommer en presentation av läromedel, lärares grovplaneringar i ämnet religionskunskap för högstadiet och en litteraturöversikt som sedan diskuteras vidare i den nästkommande rubriken, resultatdiskussion. Där sker en koppling mellan litteraturen i resultatdelen och lärarnas grovplaneringar. Sedan sker en koppling mellan dessa två och läromedlen. Något som också kommer upp är läroplanen och hur lärarna på skolan förhåller sig till den i sin undervisning. I slutsatsen besvaras frågeställningarna utifrån studiens olika texter och resultatdiskussionen.

4. Begrepp

- Andlighet och nyandlighet

Andlighet är någonting som avser de mänskliga strävandet utan utgångspunkt i materiella ting. Men detta är inte heller något som nödvändigtvis anses vara religiöst. Många kopplar ofta ihop detta till begreppet *nyandlighet* som istället enbart handlar om en personlig och individuell religiositet, den egna upplevelsen är i fokus (NE.se). Termen *nyandlig* brukar ibland kunna användas istället för *new age*. Egentligen är begreppet nyandlighet så vagt och odefinierbart att det inte fyller någon speciell funktion (Hammer, 2004).

- Religion

Religion handlar om en gudsdyrkan av något slag. Det kan handla om tron på övernaturliga företeelser och där man lever efter olika regler och utför vissa ceremonier.

Dock är detta en kulturyttring som är svår att exakt definiera (NE.se). Många religionsvetare definierar begreppet religion som en uppsättning symboler, berättelser, föreställningar och beteenden som ytterst hänvisar till en översinnlig verklighet. Man kan säga att det sammanfattar olika världsbilder som bygger på myter och sägner, som levs ut av människor på ett eller annat sätt genom rituella former (Hammer, 2004).

- Religionskunskap

Religionskunskap handlar om att få människor att försöka förstå sina och andras levnadsvillkor och de sociala sammanhang som de ingår i. Att studera religion och livsåskådningar i skolan hjälper dagens samhälle som är präglad av mångfald att ömsesidigt skapa förståelse mellan människor och kulturer.

Undervisningen i religionskunskap ska också låta eleverna reflektera över olika livsfrågor, sina egna livsfrågor och sitt egna etiska förhållningssätt. Religionskunskapen ska ge eleverna de material som de behöver för att utveckla sin egna personliga livshållning och förståelse för sitt eget och andra människors sätt att tänka och leva (skolverket.se Lgr11).

- Populärreligiositet

Vissa menar att *populärreligion* kan vara både förknippad med organisationer eller inte. Den utövas i ett spänningsförhållande till hegemoniska formationer och normativa modeller som föreskrivs i elitens högkultur (Frisk & Åkerbäck, 2013).

När en söker på populärreligion på internet, kommer det nästan bara upp sidor som talar om nyreligiositet så som nyandlighet och New Age. Populärreligion kan man säga handlar om dagens religion, där människor kan behålla sin individuella livssyn. När man talar om nyreligiositet och nyreligiösa rörelser dyker 1970-talet och ungdomsrörelser upp. Ungdomsrörelser kallas det för att det på den tiden var mest ungdomar som anslöt sig till de nya religiösa rörelserna (Frisk, 1998).

- Gnosis

Gnosis handlar om religionens kunskap om Gud och om människans bestämelse. En synonym till gnosis är *vishet*. Det handlar om att människan får en djupare insikt, dock något som måste ske genom någon slags uppenbarelse (NE.se). Gnosis handlar också om en intuitiv direktupplevelse av det övernaturliga och det andliga utifrån teorier som

utvecklats av gnostikerna. Det handlar om att söka i det andliga och bortse från det jordiska (Psykologguiden.se).

Gnosis är en direktupplevelse av kunskap om, eller förståelse av skapelsen. Var människan kommer ifrån och vad vi har att göra på jorden, även vad som komma skall. Människan ska alltså kunna uppleva gnosis genom en utveckling av sitt inre arbete. Människan ska kunna påverka sin livssituation själv och en präst kan inte bestämma hur man ska tolka eller förstå det gudomliga, skapelsen eller människans sanna natur (Westlund, 2005-2008).

- Teosofi

Inom denna filosofi ingår tre syften, den första handlar om att bilda en kärna till en andlig gemenskap. Det ska fungera som en slags familjär gemenskap där mänskligheten är ett, utan åtskillnad av ras, religion, klass, nationalitet eller kön.

Det andra syftet handlar om att befrämja det jämförande studiet av religioner, filosofier och vetenskaper, och det sista och tredje handlar om att undersöka de naturlagarna som ännu är ouppklarade och att studera kring olika andliga krafter som finns i människan (Hammer, 2004). Se vidare förklaring under rubriken ”Bakgrund”.

- Sekularisering och sakralisering

En klar definition av vad *sekularisering* är finns inte men ofta framkommer det att sekularisering handlar om att religion betyder mindre och mindre för allt fler människor. Ett exempel på sekularisering skulle kunna vara när det svenska samhället slet sig ifrån kyrkans övertag i landet, man skiljer kyrkan från staten. Sekularisering kan också ske på en individuell nivå, färre människor går till kyrkan och allt färre människor tror också på Gud. *Sakralisering* handlar istället tvärtom, att religionen betyder mer för allt fler människor inom allt fler samhällsområden (Hagevi, 2001).

5. Material

Valet av material gjordes med hjälp av gamla kollegor som arbetar på den skola där grovplaneringarna är hämtade. De läromedel som presenteras i resultatdelen är Libers ämnesböcker från serien S.OS Religion 7, 8 och 9. Interskols ämnesböcker inom Religion A och B kommer också att presenteras senare i studien. Materialet som nämns ovan är hämtade från en skola som jag själv har jobbat på till och från sedan 2011.

För de flesta av lärarna var det självklart att S.OS serien skulle vara ett bidrag till min studie. Inget annat läromedel kom på tal i de samtal som hölls med lärarna. Bibliotekarien som också är SO-lärare på skolan gav ett förslag på ett annat läromedel, Interskols ämnesböcker, trots att dessa böcker inte används i religionsundervisningen av någon av de lärare som bidragit med sina grovplaneringar.

Inför examensarbetet kontaktades en grundskola för att få tillgång till läromedel och lärares grovplaneringar inom religionskunskap åk 7-9. Alla lärare som bidragit till studien är utbildade högstadielärare eller ämneslärare och de har alla utbildning i ämnet SO eller religion. Via grundskolans bibliotek fanns det tillgång till de läromedel som används för religionsundervisningen på skolan. Många av de lärare som bidragit till denna studie har också förklarat att internet används en hel del i undervisningen. De använder sig för de mesta av en sida om heter So-rummet.se. Detta är en sida som det finns kännedom kring sedan tidigare och innehåller en hel del bra information kring hela So-ämnet.

Alla lärare använder sig av de tre första läromedlen som presenteras i resultatdelen, det vill säga S.OS böckerna från Liber. Ingen av de grovplaneringarna baseras på de två sista läromedlen som presenterad i resultatdelen, Interskols religion a och b. Anledningen har varit att dessa läromedel inte ligger i tiden och att S.OS ämnesböckerna är nyare och passar in bättre i undervisningen på skolan.

Databaser: Google, Diva, Google Scholar, Avhandlingar.se.

Sökord: Religionsundervisning och nyandlighet, andlighet I skolan, migration i Sverige, religionstillhörighet, religion och statistik i Sverige, New Age i Sverige, New Age och unga, kvalitativ litteraturstudie, kvalitativ metod.

6. Metod och teori

När arbetet med denna studie började kontaktades det lokala biblioteket som ligger i Skutskärs centrum, de kunde bidra med en hel del litteratur som var av intresse för studien. Bibliotekspersonalen var till stor hjälp men en hel del självsökningar gjordes i bibliotekets sökmotor.

Hemifrån fungerade Adlibris.se och Bokus.se som bra sökmotorer för olika slags litteratur och olika begrepp såsom *nyandlighet*, *religionskunskap grundskola*, *religionskunskap högstadium*, *religionsundervisning andlighet*, *new age i skolan* osv, se ovan var de sökord som användes. Då visade sökningarna en hel del om vad för slags litteratur som fanns att fjärrlåna hem till det lokala biblioteket.

Avhandlingar och artiklar söktes med hjälp av Högskolan i Gävles artikelsök som finns på bibliotekets hemsida och har varit ett väl valt sökalternativ för denna studie. Där har det framkommit en hel del olika texter, bland annat har all litteratur som finns med i tidigare forsknings-delen kommit från artikelsökningen som gjordes. När det gäller resultatdelens litteraturpresentation har all litteratur som används fjärrlånats från det lokala biblioteket.

När genomgång och analys av texterna gjordes har fokus legat på det valda ämnet för denna studie. Att det finns information eller forskning kring nyandlighet eller livsfrågor i religionsundervisningen på grundskolans högstadium. Det har också funnits en förbestämmd tanke att letat i texterna efter en koppling mellan unga och religion idag, vad tror unga på idag? Eller, vad tror människor över lag på idag i Sverige, i jämförelse med för ca 100 eller 50 år sedan?

Under den verksamhetsförlagda utbildningen och under en tid som vikarie på skolor har det vuxit fram en tanke och en uppfattning om att nyandlighet och livsfrågor inte haft någon speciell plats i undervisningen för många lärare, det är också därför analyserna texterna är gjorda enligt ovan. Att kritiskt granska läroplanerna tillsammans med grovplaneringar och sedan koppla ihop dem med forskning kring ungas behov av religion idag. Det har varit viktigt att också få fram en slags tidslinje och påvisa att samhällets tro har förändrats med åren och att religionsundervisningen också måste förnyas.

Den här studien använder sig av en kvalitativ metod. Valet av metod var ganska självklar eftersom att det fungerar bra för att besvara studiens frågeställningar. De egna fördomarna och den för-förståelse som finns kring ämnet nyandlighet utgör grunden för den kvalitativa forskningsprocessen. Det finns olika metoder som kan användas vid kvalitativ forskning. Kvalitativt inriktad samhällsforskning, kvalitativ intervju, observation, källanalys och analys av information. I den här studien användes källanalys där en analys av olika forskares undersökningar kring ungas behov av att ha livsfrågor i sitt liv varit en metod. Livsfrågorna är en väldigt stor del av nyandligheten och därför fungerar den här metoden bra i denna studie. Det finns olika former av källmaterial, de

kan skilja sig åt i både innehåll och till kvalitet. I det här fallet anses källorna i sig vara tillräckliga för att kunna diskuteras och analyseras.

Analys av information är också en metod som förekommer i denna studie, i form av textanalys. Här har olika texter som skrivits av olika forskare analyserats, de här texterna som valts ut har varit en viktig del av undersökningen. Sedan formuleras resultatet av de analyser som gjorts av källmaterial och texter i en resultatdiskussion och för sedan fram svaret på mina frågeställningar i slutsatsen (Mange Holme & Krohn Solvang, 2012).

I den här litteraturstudien har fem böcker/texter valts ut, de har på ett eller annat sätt studerat människors sätt att tro och leva i den moderna världens samhälle. Framförallt vad unga människor tror på idag. Den litteratur som har varit av intresse för den här studien är:

- *På spaning efter helheten. New Age – en ny folktro?* Skriven 2004 av Olav Hammer.
- *Det gudlösa folket. Det postkristna svenskarna och religionen.* Skriven 2015 av David Thurfjell.
- *Perspektiv på religionskunskap i svensk skola.* Som skrevs 2014 av redaktörerna Bodil Liljefors Persson och Nils-Åke Tidman. Den innehåller en samling av vetenskapliga artiklar och den som varit av intresse för det här arbetet har varit *Det svenska religionskunskapsämnet från ett östeuropeiskt perspektiv* som skrevs 2014 av Hanna Zipernovszky.
- *Den mediterande dalahästen.* Skriven 2013 av Liselotte Frisk och Peter Åkerbäck.
- *Unga och religion. Troende, ointresserade eller neutrala?* Skriven 2019 av Maria Klingenberg och Mia Lövheim.

6.1 Religionsdidaktisk teori med livsfrågeperspektiv i religionsundervisningen

All undervisning i skolan ska vara allsidig och saklig enligt Lgr11. Tidigare när religionskunskapen bar namnet kristendomskunskap skulle lärarna påverka eleverna att mogna mot till en medborgare som levde och följde de bestämda idealen i det kristna samhället. Då handlade det om en undervisning präglad av ett normativt etiskt

perspektiv. Idag ska skolan istället präglas av ett deskriptivt etiskt perspektiv som ger eleverna de verktyg de behöver för att tillämpa olika etiska system och tillämpningar i olika samhällen och miljöer. Ett exempel på hur man ska kunna gå till väga som lärare är att behandla kommersiellt gångbara livstolkningar och livsstilar i samhället, i undervisningen, istället för att mestadels undervisa i religioners och livsåskådningars livstolkningar (Olivestam, 2012).

Carl E. Olivestam förklarar i sin handbok för religionslärare från 2012 att det är nära nog omöjligt att få ett livsfrågeperspektiv att slå igenom i religionsundervisningen, detta trots att läroplanerna påvisar en elevcentrerad undervisning. En undersökning som gjordes 1991 visar att eleverna redan då hade en önskan om en mer livsfrågerelaterad undervisning. Anledningen till att livsfrågeperspektivet anses vara omöjligt att slå igenom i religionsundervisningen är att lärarna föredrar att undervisa i religion, det eftersom att det var tyngdpunkten i deras egna religionsundervisning och utbildning. Därför förklarar Olivestam att livsfrågorna inte får den plats den kanske behöver i religionsundervisningen. Det är tänkt att religionskunskapen ska vara en mötesplats mellan elevers sökande efter en personlig livsåskådning där de traditionella religionerna och de etablerade livsåskådningarna ska vara ett bidrag i elevernas utveckling. Därför behövs livsfrågeperspektivet i religionsundervisningen eftersom det hjälper eleverna att förstå, finna eller uppfatta mening i eller med livet (Olivestam, 2012).

6.2 Eriksons utvecklingsteori för ungdomar

Psykoanalytikern Erik Homburger Erikson kallades för ”identitetskrisens fader”, hans forskning handlade om att undersöka de olika skeendena i det historiska och samhällseliga förloppet speglat i några individers liv. Hans betoning av begreppet identitet i förhållande till den psykologiska utvecklingen har påverkat och präglat fler olika generationer av forskare, sociologer, psykoanalytiker och så vidare. Hans teori har också präglats vidare inom olika kulturella kretsar. Eriksson har i sin teori en utgångspunkt ur Freuds forskning om psykoanalys i sexualteori där Freud lägger fram sina teser om det biologiska fundamentet för den psykosexuella utvecklingen knuten till de erogena zonerna.

Studerandet av ungdomen är något som Eriksson förklarar som det viktigaste stadiet i hans forskning. Det är enligt honom i puberteten och i ungdomsåren om identitetskriserna tar form och unga tar reda på vem de är/vem de vill vara. Eriksson förklarar att omvärlden för över olika och varierade värderingar till ungdomar vilket gör

dem förvirrade och utger ett motsägelsefullt budskap som bland annat skapar ångest i deras identitetssökande. Eriksson förklarar också att samspelet med det omgivande samhället har en avgörande betydelse för ungdomars personliga identitetsutveckling (Crafoord, 2007).

7. Forskningsbakgrund

Keijo Eriksson skrev 1998 en spännande studie med titeln *På spaning efter livets mening. Om frågor och livsåskådningar hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*. Avhandlingen använder sig av insamlade data från läsåret 1993/94 i årskurs 9 vid en grundskola, det är 50 högstadiееlever som har deltagit i undersökningen varav 20 stycken är flickor och 30 stycken är pojkar. Det övergripande syftet med studien är att undersöka vilka centrala livsvärden eleverna ger uttryck för i en uppsats om det eftersträvansvärda i livet. Det handlar alltså om de saker som eleverna absolut inte kan tänka sig att ge upp, sådant som de vill förverkliga under sin livstid.

Resultatet av denna studie visar att de flesta elever som deltagit inte tror på Gud i en biblisk bemärkelse. Någon elev förklarar att alla stora händelser i livet påverkar en och får människan att tänka om. Eleven förklarar också att för att gott ska uppstå måste de uppstå ont också. Livet söker hela tiden en slags balans. Till exempel för att förstå vad glädje är måste man också ha upplevt sorg, hur ska man annars kunna skilja dessa åt?

En annan elev påtalar att Gud handlar mer om en känsla eller en tillvaro inom människan, som någon slags kanal till känslorna och jaget. När eleverna pratar om helighet talar de inte om en gud utan om kärlek och familj. När de talar om vad som ger livet mening menar alla elever till 95 % att familj och vänner är det absolut viktigaste de har i livet.

När eleverna talar om undervisningen i skolan tycker de att det är viktigt att läraren tar del av elevernas tankar i undervisningen. De förklarar att skolgången och undervisningen troligtvis blir mer givande och roligare för både elever och lärare då.

Eriksson för fram i sitt avsnitt om religionspedagogik att många elever aldrig når ett utvecklat religiöst stadium eftersom att skolan undervisning inom religion ofta låter dem ta del av svårbegripligt stoff trots att eleverna inte mognadsmässigt är redo för det ännu. Eleverna har svårt att förstå t.ex. bibeltexter. Författaren förklarar också att det är bättre

att låta eleverna använda sina egna tankar kring olika livsfrågor och tillhandahålla rikligt med tillfällen för att eleverna ska kunna bearbeta sin egen livstolkning (Eriksson, 1998).

En annan avhandling som är av intresse för forskningsbakgrunden är Björn Falkevalls avhandling från 2010 som handlar om *Livsfrågor och religionskunskap – en belysning av ett centralt begrepp i svensk religionsdidaktik*. Syftet med denna studie är att lyfta fram olika betydelser av livsfrågor och hur de används av lärarutbildare och i kursplaner för grund- och gymnasieskolan. Studien ska också bidra till att försöka få läsaren att förstå vilken roll livsfrågor har i undervisningen i ämnet religionskunskap.

Falkevall förklarar att livsfrågor tidigare handlat om frågor som håller sig inom ramarna för religiösa och etiska ämnen. Idag handlar det mer om elevernas frågor kring livet som de känner till det. De frågor som eleverna intresserar sig för i livet handlar oftast om rasfrågor, sexualitet, kärlek, lidande, människovärde, konfliktfrågor, ensamhet och gemenskap, livets uppkomst och mening, gränsfrågor om liv och död och så vidare. Detta är också frågor som finns i kursplanerna idag men då kopplat till de gamla religionerna oftast. Falkevall konstaterar att eleverna har ett stort intresse för frågor om livet och tillvaron, om de skulle formuleras i ett existentiellt språk. Om frågorna formuleras i ett religiöst språk, till exempel muslimskt eller kristet, är elevernas intresse för frågorna för lågt.

Sönderbrytande av den kristna enhetskulturen har gjort att den ”moderna” människan, det vill säga dagens ungdomar har fått ett större behov av självständig bedömning och självförverkligande. Människor idag har behov av att formulera livsåskådningar och de vill försöka belysa faktorer som formar livsställningen. En förändring som gått ifrån en kristen enhetskultur till ett liberalt och demokratiskt präglad samhälle, ett samhälle där naturvetenskap och religionsfrihet är viktig för förståelsen av människans situation (Falkevall, 2010).

Torsten Janson är lektor i Religionsvetenskap och lärande vid Malmö högskolas lärarutbildning. I en föreläsning som han höll i 2008 handlade om *Andlighet, mångfald, skola*. Hans anförande lägger an ett skolperspektiv på frågan om barns andlighet och fokuserar särskilt på den framväxande mångkulturella skolan. I den text som är baserad på Jansons föreläsning skriver han att han valt att fokusera på religionskunskapen och dess ställning i svensk skolan under 1900-talet, sedan kommer han att diskutera skolan som en plats identifierad av å ena sidan ett senmodernt andligt vacuum och å andra sidan kulturell mångfald.

Religionsämnet är mycket äldre än själva skolan. När Sveriges första folkskolestadga upprättades skulle alla i befolkningen undervisas i Bibelläsning och Luthers Lilla katekes. På den här tiden var det kyrkan som stod för religionsundervisningen.

Något som kan ses som ett problem idag är att faktakunskapen fortfarande konkurrerar ut livsfrågorna. Janson förklarar att många religionslärare söker trygghet bakom tydliga ämneslinjer ju mer mångkulturellt Sverige blir. Det händer att lärare i den mångkulturella skolan fjärmar sig från livsfrågorna. Istället handlar religionsundervisningen t.ex. om att rabbla stoff kring kyrkomöten, tio guds bud och islams fem pelare. Livsfrågorna får lätt en ”flum”-stämpel hos många lärare, dock så har livsfrågepedagogiken tagit många steg framåt på senare år. Livsfrågepedagogiken förutsätter att läraren vågar exponera de kulturella och religiösa olikheter, och tidvis konfliktytor som kan finnas i ett klassrum. Författaren menar att vi måste ”återupptäcka” det svenska kulturella och religiösa arvet utifrån en mångreligiös och livsfrågepedagogisk ståndpunkt.

Slutligen väljer Janson att försöka återknyta till frågan om barns och ungdomars andliga utveckling och hur man i hans mening bör förhålla sig till religionsämnet i mångfaldens skola. Då är tanken att religionsämnet på något sätt ska kunna fungera som ett forum där elevernas frågor inför livet och strävan efter meningssammanhang formuleras i ett gemensamt och reflexivt sätt. Det handlar också om en strävan efter andlig utveckling i skolan, en strävan att uppnå en slags gestaltning av olikheter genom att tala med varandra, befria och synliggöra (Janson, 2008).

Mellan tradition och förnyelse är en akademisk avhandling skriven av Linda Jonsson år 2016. Syftet med den här studien är att kritiskt granska utmaningarna för ett samtida religionsläraruppdrag i den icke-konfessionella svenska grund- och gymnasieskolan. Studien inleder med att lyfta fram en historisk avgränsning med två traditioner, den konfessionella traditionen och den objektiva. Två traditioner av vikt med start i konfessionell kristendoms-kunskap till objektiv religionskunskap.

Genom att se tillbaka i tiden och följa hur religionsläraruppdraget sett ut ända till idag kan man se att läraruppdraget delvis fastnat i gamla mönster och att en repris av det förgångna spelas om och om igen. En problematik som lätt uppstår i religionsämnet är att tolkningsutrymmet i läroplanen är stort, ämnet är brett och därför kan risken bli stor att det blir ”lite av varje”. Många lärare kan uppleva att kursen är för kort, tiden räcker inte till för det som kanske egentligen skulle behöva läras ut. Detta leder ofta till stoffträngsel på begränsad tid.

I grundskolan finns det en risk att religionsämnet blir bortprioriterat för att de övriga samhällsämnen känns viktigare i många lärares ögon, trots att livsfrågorna är en sådan otroligt stor del av elevernas liv. Livsfrågor och existentiella frågor ges utrymme i och med den existentiella vändningen och med uttalat fokus på elevernas intresse. I Lgr 69 kunde lärarna få möjligheter för att vända den stoffcentrerade undervisningen till en elevcentrerad. Det är tiden som sätter ramen för hur elevcentrerad undervisningen kan bli för många lärare, just för att många lärare känner att tiden är knapp fortsätter religionsundervisningen att vara stoffcentrerad på många håll istället för elevcentrerad (Jonsson, 2016).

8. Bakgrund

8.1 Teosofi

Teosofi är något som har existerat sedan länge. Den här filosofin handlar om att allt inom naturen och att människan är baserad på en kunskap som kommer från samma universella, livskapande verklighet. Teosofi är inte en troslära utan handlar om kunskap som varje människa och individ kan göra till sin egen. Enligt den här läran är det universum som utgör en sammanhängande helhet, det vill säga att allt hör ihop och hålls ihop av samma "urgud". Teosofi är en slags utvecklingslära som riktar sig till både universum och människan. Människans själ kommer från en gudomlig källa och när själen lämnar människan ska den åter till samma gudomliga källa (NE.se).

Teosofiska samfundet förklarar läran som en samling sanningar som utgör basen till alla religioner, det finns ingen enskild religion som kan ta på sig ensamrätten för någon av dessa sanningar. Denna lära lyfter fram en filosofi som gör det lättare för människor att förstå livet, den återinför den andliga vetenskapen i världen och ger människan kunskap om att hon själv är ande och att hennes kropp och hennes sinne är hennes tjänare (teosofiskasamfundet.se).

Frisk förklarar i sin bok från 1998 att den teosofiska läran tror på ett plan i tillvaron som vi inte kan se med blotta ögat. Enligt denna filosofi finns det tolv solglober som är uppdelade på sju tillvaroplan. Siffran sju är något viktig inom teosofin, människan är till exempel indelad i sju dimensioner. Under tiden som människan befinner sig på jorden kommer hon också att genomlöpa sju olika utvecklingsfaser. Det finns också en lära inom denna filosofi som förklarar att allt i universum utvecklas sakta men säkert mot ett rent andligt stadie. Utvecklingen gäller såväl universum som människorna.

Teosofin är individualistiskt inriktad och har ingen särskild lära om hur samhället bör styras. Spänningen mellan teosofin och samhället var mycket högre i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet än vad den är idag. Dock har teosofin under den senare tiden kommit in i samhället på nytt och blivit en del av flera okonventionella livsåskådningar (Frisk, 1998).

8.2 Religion i Sverige

Andersson och Sander skriver att Sverige sägs vara ett av världens mest sekulariserade länder. Ett land som har gått från att vara ett relativt kulturellt och homogent land till att ha blivit ett mångreligiöst och mångreligiöst land. Sverige har aldrig varit helt och hållet

kristet eftersom det alltid har levt samer, knäver och så kallade tattare innanför landets gränser. Vallonerna och skottarna kom också till Sverige tidigt, redan på 1600-talet, tillsammans har alla dessa människor varit med och format landet.

Trots att Sverige har präglats av kristendomen sedan 800-talet har kulturen i landet ständigt varit påverkat av impulser utifrån. Men det har varit viktigt att vara kristen i Sverige. I 1686 års kyrkolag sattes i princip ett likhetstecken upp mellan det svenska medborgarskapet och att vara medlem i ”Guds kyrka och församling”. Om någon skulle avvika från denna lära skulle man inte heller avses vara svensk. 1734 blev människor till och med förvisade från landet om de inte tillhörde ”den rätta läran”.

1781 skulle det bli någon slags religionsfrihet för icke-lutherska invandrare, vilket i första hand gällde katoliker och reformerta trosutövare. Året efter skulle också judar få utöva sin religion på speciella ställen i Sverige det vill säga Stockholm, Göteborg och Norrköping. Dock skulle det inte bli formellt med religionsfriheten förrän 1951 då en religionsfrihetslag kom till. Religionsfrihet skulle nu komma att räknas som en av de mänskliga rättigheterna.

Det var inte förrän 1860 som svenskar tilläts lämna den svenska kyrkan för att gå med i något annat av statens godkända samfund. Dock skulle man få många varningar och undervisning innan man skulle få lämna den svenska kyrkan, man var också tvungen att gå över till ett annat samfund (Andersson & Sander, 2009).

Dagens Sverige ser ut på ett helt annorlunda sett. Nya kulturer och religioner har kommit till landet på grund av ökad migration, internationalisering och globalisering. Ökad invandring har också bidragit till växande möjligheter att uppleva och ta del av till exempel nya mat- och musikinfluenser. Sverige har fått ta hand om nya situationer som också kommit med den ökade invandringen. Det kan handla om religionsutövning på arbetsplatser, där också klädsel som huvudduk och turban har varit uppe i diskussion många gånger. Rättigheterna mellan kvinnor och män ser också annorlunda ut i olika religioner där kvinnors rättigheter oftast är sämre än männens rättigheter. Detta är något som också har diskuterats väldigt många gånger, både på arbetsplatser men också som roll och position i patriarkala miljöer och familjer i det närmaste dagligen i medier.

Exempelvis kan vi se att utvecklingen kring ökat antal muslimer i Sverige, då det år 1930 var det endast 15 personer som sade sig vara muslimer i landet, 1960 var antalet några hundra. Med tiden har antalet ökat, runt 1980 kunde antalet beräknas vara ca 100 000 muslimer som bodde i Sverige men redan 1990 var antalet uppe i 150 000 och fem

år senare 200 000 muslimer. Det är svårt att veta exakt hur många muslimer det är som bor i Sverige men det går att beräkna på ett ungefär (Andersson & Sander, 2009).

Det amerikanska forskningscentret Pew har gjort en ny studie som visar att år 2050 kan mer än 30 % av Sveriges befolkning vara muslimer om invandringen fortsätter att vara så hög som den varit fram till idag. Om invandringen skulle avstanna helt skulle ändå andelen muslimer beräknas vara 11 % samma år. 2016 beräknades det vara ca 8.1 % muslimer i landet (Pew Research Center, 2017).

2014 var det fortfarande många människor som tillhör ett trossamfund, det totala registrerade medlemmar och/eller deltagare i trossamfund i Sverige beräknas vara över 7 miljoner personer (sst, 2014).

Om man bortser från de stora världsreligionerna som oftast förekommer i diverse statistik på nätet så förekommer det också många utomkristna religioner i Sverige, ofta med ursprung i hinduismen eller buddhismen, så kallade alternativa religiösa rörelser. Ofta är dessa sammanfattade under beteckningen New Age (Andersson & Sander, 2009). Om man söker på statistik kring hur många New Age anhängare det finns i Sverige idag får man upp snarlika resultat på olika sidor. Det visar sig genom olika artiklar i dagstidningar att ungefär 33 % av Sveriges befolkning utövar New Age på ett eller annat sätt. Det kan handla om utövande av horoskop, tarotkort, kristaller, yoga, meditation och så vidare. Vilket visar att den största delen av den ”troende” befolkningen tillhör eller utövar nyandlighet i någon slags form (Jnytt, nyhetstidning, 2010).

8.3 Det moderna samhället - Modernitet

Ek-Nilsson förklarar i sin utgåva från 2016 att termen *modern* kommer från latinets *modernus* som betyder ”just nu”. När termen används i det vardagliga språket menar det oftast klädstilar, musikstilar och så vidare. Det är inte ofta att det används i ett kulturvetenskapligt sammanhang. Ur ett sådant perspektiv kan man förklara moderniteten som en livsvärld skapad av människan där tankar om livet, den egna personen och världen är den centrala bilden. Det finns fem drag som är mest framträdande i moderniteten, dessa är: Framtidsinriktning, frihet, individualism, förnuft och rationalitet och abstraktion.

Framtidsinriktningen handlar om att människan själv vill styra och ställa, planera för sin egen framtid. Människor idag har också en allmän känsla av att framtiden är ljus och att utvecklingen gör världens bättre. Framtidstänkarna förutsätter också en känsla av

frihet hos många människor. Friheten handlar i det moderna tänkandet om att man sätter individen i centrum. Individen (individualism) ska själv kunna skapa nya möjligheter och nya framsteg i sitt liv. Förnuftet och rationaliteten är en form av vetenskaplig utveckling där de logiska lagarna och en kontinuerlig sekularisering står i fokus. En viktig del av att världen ska kunna utvecklas är att man vågar släppa taget om gamla företeelser och släpper in nya element och tankar (Ek-Nilsson, 2016).

8.4 Den sekulariserade svensken

Begreppet sekularisering beskriver Frisk som ett mycket omdiskuterat begrepp. Vanligen har man använt begreppet när man talar om minskad religiositet i samband med den religiösa förändring som ägt rum i samtid som den nutida moderniseringsprocessen. Exakt vilka aspekter av religiositeten som har minskat och hur har under en tid varit i diskussion. Det står klart att kyrkan har förlorat en stor del av sitt inflytande över det svenska samhället. Religionsundervisningen är till exempel inte konfessionell och lärare som yrkesgrupp anses vare högre uppsatta än präster.

Flera undersökningar på 90-talet visar att många människor svarar ”nej” eller ”jag vet inte” på frågan om de tror på Gud. Men ändå har de någon slags tro, men av olika skäl vill de inte benämna denna slags tro med att de tror på en Gud. Man går inte till kyrkan på gudstjänst utan istället går man ut i skogen och har privata stunder av stillhet i naturen eller någon annan stans. Detta kan många tycka fyller en delvis liknande religiös funktion som gudstjänstbesöken tidigare har gjort för människor (Frisk, 1998).

Det har sedan 1951 varit frivilligt för svensken att tillhöra kyrkan, men trots detta så var det 2004 nästan 80 % av den svenska befolkningen som är medlemmar i den Svenska kyrkan, detta är något som Pettersson tar upp i sin utgåva från 2004. Hela 7,1 miljoner människor i Sverige tillhör något slags samfund, det kan vara andra kristna samfund eller andra religioner. Men ändå betraktas Sverige vara ett av världens mest sekulariserade länder. Den samhällsutveckling som skett i landet under den senaste tiden har påvisat att religionen kan ha en väldigt stor betydelse för dagens samhälle och under de här åren har det vuxit fram nya former av religion.

Kyrkan var år 2004 fortfarande viktig för svensken trots att vi blivit så sekulariserade som vi blivit. Idag är inte kyrkan enbart kopplat till kristendomen, den är också kopplad till tradition, öppna förskolor, dop, bröllop och begravningar. Dock är det enbart 10 % av den svenska befolkningen som deltar i minst en kristen gudstjänst per månad. Det

betyder att ungefär hälften av de som bor i Sverige deltar i en kristen gudstjänst minst en gång per år (Pettersson, 2004).

Trots att hela 63 % av den svenska befolkningen år 2017 var medlemmar i den Svenska kyrkan är det 80 % av den svenska befolkningen som tar avstånd från organiserad religion. 80 % som har slutat besöka kyrkan, som inte ber till någon gud, men som fortfarande firar påsk och jul. Många människor är alltså kulturkristna. Dock har vi synen att andra människor är religiösa, men inte vi. Istället hyllar svensken det fria tänkandet och att människan på egen hand ska utforma sin egna syn på livet och dess mening (Nylander, 2017).

Den traditionella sociologiska sekulariseringsteorin gick ut på att religionernas betydelse minskar ju mer modernt ett samhälle blir. Men idag anser vi att denna teori blir mindre och mindre trovärdig. Att religionen håller på att försvinna är inget som forskningen kan se i dagens samhälle, däremot har det tillkommit många fler religiösa rörelser och traditioner efter andra världskriget. Den traditionella religionen ersätts sakta men säkert av den samtida religionen, istället för att ”tillhöra” religionen så ”tror man” på något, andlighet har på ett sätt ersatt religionen. Religiositet har ersatt religion kan en krångligt säga, den moderna europeiska människans religiositet hör snarare till den privata än till den institutionella.

Frihet är ett av modernitetens centrala värden. Människor idag vill vara fria att kunna leva och tro efter sina egna livserfarenheter. Många menar att en gudstro ger människan en begränsad frihet, en frihet som är skapad men inte en fullständig frihet (Sigurdson, 2009).

8.5 Nyreligiositet i Sverige

Innan en kan ge sig in i vad nyreligiositet är, måste en först ge sig in i vad ordet ”ny” betyder. Frisk har länge forskat inom detta område och hennes bok från 1998 förklarar detta begrepp väldigt bra. Hon har också i senare studier forskat inom samma område, så sent som 2017 då hon tillsammans med Åkerbäck skrev *Den mediterande dalahästen* som talar om nyandlighet och nyreligiositet i framförallt Dalarna (Frisk & Åkerbäck, 2017).

Naturligtvis är ordet ”ny” väldigt relativt och betydelsen varierar i vilket sammanhang det används. Alla ”nya” rörelser eller företeelser är inte alltid nya, de blir så småningom ”gamla”. De rörelser som trätt fram efter mitten av 1900-talet betraktas

som nya och det är något som alla är överens om. Men när de kommer till 1800-talets sekelskiftesrörelser så finns det bland människor och forskare delade åsikter.

Det finns ytterligare ett problem med begreppet ”ny” när det kommer till en del rörelser som är nya i vår kultur, exempelvis Hare Krishna-rörelsen, men denna rörelse är egentligen inte ny i sig eftersom att det har flera hundra år gamla rötter i sin egen kultur. Dock så genomgår dessa rörelser någon form av förändring när det kommer in i den västerländska kulturen, vilket gör att det inte längre är helt identisk med sitt ursprungliga jag (Frisk, 1998).

Nyreligiositet och nya religiösa rörelser är paraplybeteckningar för rörelser som sinsemellan kan vara mycket olika. Därför måste man också vara försiktig med generaliseringar när det kommer till nyreligiositet och nya religiösa rörelser.

Nyreligiositeten har efter 1900-talets mitt utvecklats i många olika riktningar. Något som har varit väldigt avgörande för denna utveckling är psykologins framväxt. Detta är något som har påverkat både den icke-kristna nyreligiösa miljön och den vanliga människans livsåskådning.

De nya religiösa rörelserna kallades under sin mest populära period för ”ungdomsrörelser”. Anledningen till detta smeknamn var att en stor del som anslöt sig till dessa rörelser var unga människor, en del var till och med tonåringar. Av de som intervjuades i undersökningarna uppskattades den genomsnittliga åldern till 27 år. En kan också genom olika undersökningar som gjorts att fler kvinnor än män är religiöst engagerade. Men när det gäller nyreligiositeten kan man se att könsfördelningen är ganska jämn. Detta beror så klart på vilka rörelser man undersöker. Wicca-rörelsen drar till exempel till sig fler kvinnor än män och Hare Krishna-rörelsen fler män (Frisk, 1998).

8.5.1 New Age

Många människor lever idag med ett högt tempo där ytlighet, stress och våld är en del av vardagen. Detta leder till att vi söker efter gemenskap på annat sätt än genom de traditionella religionerna. Sekulariseringen och moderniseringen har bidragit till att människor idag söker efter mening på annat håll än vad en tidigare gjort.

New Age har sina rötter i den amerikanska alternativrörelsen som uppkom någonstans under 1960-talet, många människor anser att denna livsåskådning är den enda riktigt levande folkrörelsen i vår tid. Men egentligen kan man inte riktigt säga att New Age är en rörelse eftersom den saknar ideologi, organisation och ledning. En kan istället säga att det är en mångfacetterad strömning där det personliga sökandet efter

mening och hälsa är det viktiga. New Age strömningen påtalar att kunskap utan den personliga erfarenheten, så som vetenskap, inte är en helt pålitlig källa.

New Age plockar upp element ur mycket gamla gnostiska och ockulta traditioner, tar dessa traditioner och kombinerar dem med 1900-talets fokus på psykologi, helhet, ekologiskt tänkande och inre förvandling. Den här strömningen utgår från vad människor idag söker och behöver. I England menar forskare att den traditionella religionen är på väg mot en subjektiv vändning, där det handlar om att låta människor ta över kontrollen över sina egna liv och det är just det som New Age och nyandlighet handlar om. Människor idag har inte samma behov som för 50 år sedan att sitta och lyssna på en präst som predikar om Bibeln och Gud, människor idag är ute efter självförverkligande och frihet vilket många inte finner i den traditionella religionen. De vill veta vem människan är och inte prata om skam, skuld och försoning (Månsson, 2010).

New Age är inte bara något som människor tror på utan det är också någonting som de gör och utövar. Det finns olika ritualer som används inom New Age för att till exempel läka människor. Healers använder sig av helande krafter som kan strömma in i sig själv eller in i en annan människa med hjälp av oljor eller stenar och på så vis bota sjukdom. Liknande ritualer kan en hitta överallt i hela världen.

Många människor som lever och tror på denna livsåskådning menar att kosmos bär på en kraft som vi människor kan ta del av och att det är människorna själva som med sitt medvetande skapar sina yttre omständigheter och inte tvärtom som kan tolkas i många traditionella religioner. De menar också att jorden är ett levande väsen och att det är människan som måste ta hand om den, människan har misskött både jorden och sig själv och måste genom nytänkande försöka att reparera de skador som uppstått. Varje människa har därför en speciell plats att fylla i universum och de erfarenheter eller svårigheter som man stöter på i livet tar en vidare till sitt nästa liv, New Age "anhängare" tror nämligen att människan inte bara lever ett liv utan att man återföds igen och igen.

Det som också gör att många människor väljer att utöva och tro på New Age är att det inte finns några regler eller måsten för hur en ska leva. New Age-miljön handlar just om att var och en fritt får anamma astrologin eller förkasta den om en så vill. Utbudet är så brett och kan tolkas och formas som människan själv vill eller utefter vad man själv är i behov av i sitt eget sökande efter mening (Hammer, 2004).

8.5.2 Det gudomliga i människan - Gnosis

Spiritualiteten och andligheten förklarar att Gud är inneboende i skapelsen och bortom den. Forskare inom detta område påtalar att denna panenteistiska Gud harmoniserar med vårt demokratiska och jämlika tänkande. Vi utgör alla en del av samma enhet och vi alla är lika. För att människan ska få tillgång till denna gudomliga dimension som rent kroppsligt finns i det djupaste självet, måste en öppna upp sig till den andliga resan. Somliga förklarar att människan måste genomgå någon slags förvandling för att kunna nå denna dimension (Geels & Wikström, 2017).

New age har tankar och idéer från andra religioner som blomstrade vid östra Medelhavet i början av vår tideräkning, de gnostiska traditionerna. Dessa traditioner står för en grupp trossystem som har många skillnader men också vissa gemensamma föreställningar. Gnosis kommer ifrån grekiskan och betyder kunskap, och har här en speciell mening. Det handlar om människans individuella insikt och att den gudomliga lågan finns i den fysiska människokroppen. Hammer förklarar såsom Geels och Wikström att denna kunskap går att uppnå genom en religiös upplevelse. Människan måste genomgå någon slags religiös förvandling. Gnosis handlar mer om det känslomässiga planet i livet än det materiella.

Gnosis återkommer också inom den teosofiska teorin, som båda är en stor del av New Age. Den här gudomliga lågan som Hammer talar om återfinns i New Age och är den del som står i direkt kontakt med världens skapelse. Lågan ska kunna jämföras med det högre Jaget. Gnosis står för att varje individ är helig och dit kan varje människa komma genom att finna ro på ett högre plan än de gamla åsikter som människan tidigare tillägnat sig. Människan är också en gudomlig varelse och kan komma i kontakt med sitt heliga jag genom att få en större förståelse över sin medvetenhet. Det heliga jagets uppdrag handlar om att försöka besegra det ego som finns i människan och bli den kraft och låga som dominerar i livet. Genom att finna den här kunskapen och utstråla den här kraften kan en också påverka andra människor till att gå samma väg i livet (Hammer, 2004 s. 103-104).

8.6 Religionskunskapens utveckling i Sverige

Religionsundervisningen började redan 1689, inte i skolan men i hemmet. På den här tiden skulle föräldrar och husbönder lära sina barn och tjänstefolk att läsa, de skulle också lära sig den kristna trons huvudstycken. Föräldrarna hade undervisningsplikt och prästerna hade koll på att katekesens innehåll lärdes vidare. Det krävdes också att varje

husfader minst en gång i veckan skulle förhöra sina barn och sitt tjänstefolk för att sedan kunna ta reda på vad de lärt sig om katekesen samt vad de ännu inte lärt sig (Almén, m.fl., 1996).

Samhällets olika förändringar kom så småningom att påverka skolan, de religiösa och politiska folkrörelserna kritiserade kyrkans inflytande. Allt med att folkrörelserna växte så minskade den kyrkliga dominansen successivt. Detta ledde vidare till att skolans sekularisering påbörjades. Skolan som från början enbart handlade om religionsundervisning skulle nu förändras, delvis nytt undervisningsinnehåll kom till. Religionsundervisningens ämnestimmar minskades gradvis. Dock kan man vara säker på att kristendomsundervisningen var helt dominerande på flertalet ställen ända fram till 1878.

Den här förändringsprocessen kan man dela in i fyra olika vändpunkter. Den första vändpunkten inträffade årtiondena före 1883 års normalplan. Då man sakta men säkert började avveckla det gamla undervisningssystemet som byggde på hemmens undervisningsplikt. Nu skulle istället ansvaret ligga på lärare och skola, också när det gällde religionsundervisningen trots att religionen betraktades som något som låg inom den privata sfären. Den andra vändpunkten skedde år 1919 med en undervisningsplan för folkskolan, under ett inflytande från liberalerna och socialdemokratiska krafter som bröt den gamla folkskolans formaliserande arbetssätt. Istället skulle undervisningen nu vara mer aktiverande och barnnära, traditionen om att folkskolans undervisning skulle fokusera på religionen som var starkt bunden till den Svenska kyrkan bröts.

Den tredje vändpunkten kom i samband med att grundskolan 1962 framförde ett omdebatterat krav på objektivitet i kristendomsundervisningen. Nu skulle eleverna få en allsidig och saklig undervisning om religion. 1969 kom den fjärde vändpunkten med samma års läroplan, nu blev undervisningen som tidigare varit stoffcentrerad, elevcentrerad. Livsfrågor skulle nu komma att spela en stor roll och detta var något som lades till i religionsundervisningen. Tanken var att eleverna egna livsfrågor skulle föras in på ett naturligt sätt i religionskunskapen. När läroplanen för grundskolan 1980 kom skulle ämnet ha utvecklats ännu ett steg, ”människans frågor inför livet och tillvaron; religionskunskap” blev en del av religionsundervisningen (Almén, m.fl., 1996).

När Lgr 80 kom kunde man se en tydlig övergång från de tidigare läroplanerna. De tidigare hade beskrivit religion och livsåskådning som sociala och kulturella fenomen i historien och omvärlden, nu betonade istället ämnesbeskrivningen religionernas och livsåskådningens funktion för den enskilde. Det var människans livsfrågor som var

utgångspunkten för undervisningen i ämnet. En ännu större förändring skedde med SOU 1992:94 *Skola för bildning*, efter denna utredning bildades läroplanen för år 1994. Utredningen ledde till att läroplanen fick betydligt mindre omfattning än de tidigare läroplanerna, den omfattade också enbart mål och riktlinjer där själva värdegrunden formulerades. Särskilda timplaner och kursplaner formulerades också utefter denna läroplan. Detta gav skolorna och deras lärare möjligheten att tolka läroplanen lite fritt, de kunde då ta ställning till hur de kunde bedriva skolarbetet för att målen skulle uppnås, de kunde använda sig av lokala arbetsplanerna för detta vilket gav dem ett stort utrymme för fri tolkning (Almén, m.fl., 1996). Men med åren skulle lärarens tolkningsutrymme bli betydligt mindre, detta i och med den utredning som ägde rum 2007. När Lgr 11 kom hade tolkningsutrymmet när det gällde innehåll och arbetssätt begränsats ytterligare (Jonsson, 2016).

Tidigare har religionsämnet alltid varit ifrågasatt av många olika människor, men i mitten av 2000-talet blev det annorlunda. Istället för att fortsätta att ifrågasätta ämnet fick man istället en stark tilltro till religionskunskapen som kulturbärande och förstärkande i skolan. Kursplanen från 2011 avviker inte markant ifrån de tidigare läroplanerna men den har förstärkts på ett antal punkter och den har även stramas upp för att motverka tolkningsfriheten hos lärare och läromedel (Olivestam, 2012).

8.6.1 Livsfrågor som en del av religionsundervisningen

Livsfrågepedagogiken har tagit många steg framåt genom åren. Somliga tycker att livsfrågepedagogiken inte bara ska vara ett inslag i religionsämnet utan detta ska fungera som en process av ett grundläggande kommunikativt förhållningssätt mellan elever och lärare. Studier har visat att många religionslärare väljer att orientera sig efter en ”antingen-eller-syn” på ämnet. Vilket betyder att de antingen undervisar i livsfrågepedagogik eller stofförlagd religionsundervisning. Många lärare väljer det senare alternativet och finner det som en trygghet i sin undervisning.

Ett hållbart pedagogiskt och didaktiskt förhållningssätt till religionsämnet idag är det så kallade ”mötet”. Läraren måste se sina elever som medmänniskor och inte bara elever och låta elevernas egna livsfrågor få bli en del av undervisningen. En aktiv livsfrågepedagogik förutsätter också att läraren vågar ta fram de kulturella och religiösa olikheter och konfliktytor som möjligen kan uppstå i ett klassrum. Detta är tyvärr något som inte prioriteras av speciellt många religionslärare idag men det skulle behövas. Religionsämnet borde också låta elevernas frågor inför livet och strävan efter

meningssammanhang få vara en del i undervisningen. En livsfrågepedagogik i skolan eller en strävan efter andlig utveckling är ett sätt att skapa en verklighetsförankrad gestaltning av olikhet bland sina medmänniskor.

I hög grad så vilar undervisningsstoffet på sekundärmaterial, detta riskerar att låsa oss i en syn på religion som likställigt med institutionellt fastslagen teologi. Istället skulle vi behöva arbete med primärmaterial och direktkontakt med religiösa uttryck vilket kan utveckla förmågan till kritiskt tänkande och hermeneutiska och empatiska förmågor (Janson, 2008).

8.7 Vad säger styrdokumentet om innehållet i religionskunskapen på högstadiet?

Genom undervisningen i ämnet religionskunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- analysera kristendomen, andra religioner och livsåskådningar samt olika tolkningar och bruk inom dessa,
- analysera hur religioner påverkar och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället,
- reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet,
- resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller, och
- söka information om religioner och andra livsåskådningar och värdera källornas relevans och trovärdighet (Skolverket, Lgr 11., Styrdokument för Religionskunskap åk 7-9).

8.7.1 Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har **grundläggande** kunskaper om kristendomen och de andra världsreligionerna och visar det genom att **beskriva** centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar inom religionerna. Dessutom för eleven **enkla** resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar. Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhälleliga

förhållanden och skeenden beskriva **enkla** samband med **enkla och till viss del** underbyggda resonemang. Eleven kan också föra **enkla** resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och hur identiteter kan formas av religioner och andra livsåskådningar på ett sätt som **till viss del för resonemanget framåt**.

Eleven kan resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar genom att föra **enkla och till viss del** underbyggda resonemang och använda etiska begrepp och modeller på ett **i huvudsak** fungerande sätt. Eleven kan söka information om religioner och andra livsåskådningar och använder då olika typer av källor på ett **i huvudsak** fungerande sätt samt för **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans (Skolverket, Lgr 11., Kunskapskrav för religionskunskap åk 7-9).

Valet av att ta med kunskapskraven för betyget E i religionskunskap i årskurs 9 var viktigt för att det kunskapskravet gör att eleven får ett godkänt betyg i ämnet. Läroplanen 2011 för grundskolan påtalar när det kommer till nyandlighet, att eleverna ska lära sig om Nya religiösa rörelser, Nyreligiositet och Privatreligiositet samt hur detta tar sig uttryck. En för ögat liten punkt som ska innehålla mycket kunskap. Dock står det ingenting om att eleverna ska få kunskaper om andlighet av något slag.

Grundskolans kursplan säger att ämnet ska stötta elevernas personliga utveckling och att livsfrågor är en väldigt viktig del av ämnet och detta syfte. Dock är det kunskaper om och analyser av religioner, livsåskådningar och etik som utgör det fokus vi ofta kan se i religionsundervisningen idag. De traditionella religionerna, det vill säga de fem världsreligionerna, skrivs fram i både grundskolans och gymnasieskolans planer.

Alla människor utvecklar en egen tro och livsförståelse av något slag därför bör religionskunskapens och skolans uppgift vara att ge eleverna de verktyg de behöver för att utveckla sina egna tros- och värdeföreställningar. Man måste försöka hitta någon slags balans i undervisningen mellan kunskaper och analyser om andra religioner och deras tros- och värdeföreställningar och elevernas egna föreställningar (Björlin, 2011).

9. Resultat

De läromedel som används i resultatdelen har valts ut av några av lärarna som gjort grovplaneringarna längre ner i resultat delen. De läromedel som används mest för undervisning är SO.S serien, den är ny och lärarna anser att den ligger bäst i tiden i jämförelse med de andra läromedlen som fanns på skolan. Det andra läromedlet som presenteras och som senare studeras är Interskols två böcker om religion. Dessa är något äldre och nästan ingen av lärarna på skolan använder sig av detta läromedel i sin undervisning, just för att det är äldre än de flesta andra läromedel inom religionskunskapen. Lärarna som bidragit med sina grovplaneringar har kontaktats via mejl efter överenskommelse och tidsbrist från lärarnas sida.

9.1 Läromedel

Under den här rubriken kommer de olika läromedlen att presenteras. Vad säger läromedlen om nyandlighet och hur mycket får eleverna lära sig om det i förhållande till de andra traditionella religionerna?

SO.S böckerna är skrivna av samma två författare, Ingrid Berlin och Börje Ring. Det är fem läromedel som kommer att ses över i resultatdelen varav tre tillhör SO.S serien. De här böckerna är väldigt tunna och är uppbyggd på samma sätt, först kommer någon sida om t.ex. Jesus sen följs det upp av instuderingsfrågor och diskussionsfrågor.

Interskols religionsböcker är de resterande två läromedlen som kommer att ses över i denna del av studien. De består av en Religion A och den andra är Religion B, båda är till för årskurs 6-9. De här två böckerna är något äldre än SO.S serien, de är skrivna mellan 1998-1999 medan SO.S serien skrevs mellan 2011-2012.

Liber – SO.S Religion 7

Det här läromedlet är i första hand till för de elever som går i sjunde klass. Det första intrycket som en får av boken är att det är väldigt tunn, antingen är informationen undermålig med tanke på sidantalet kopplat till innehållet i boken eller så har författarna till läromedlet sammanfattat allt kort och bra. Till exempel finns det ett kapitel i läromedlet som heter ”Religion och samhälle”, det börjar på sida 14 och på sida 15 kommer det instuderingsfrågor till texten om religion och samhälle.

Genom innehållsförteckningen kan en inte finna någon rubrik eller underrubrik som går att koppla till nyandlighet. Läromedlets upplägg ger ett stort fokus på religionskunskapen som någon slags introduktion. Boken skulle kunna delas in i tre

större delar. En introduktion till religionskunskapen, forntida religioner och traditionella religioner.

Inom delen för introduktion får eleven läsa översiktligt om religion, vad det är för något och även vad livsåskådningar kan vara. De får också lite kort lära sig om religionen kopplat till samhället i dagens Sverige. De får även ta del av identitet, livsfrågor, etik och samernas religion. Varje del inom introduktionen har en kortare faktatext som följs upp av uppgifter i form av frågor och diskussionsfrågor (Berlin & Ring, 2011).

Liber – SO.S Religion 8

Den här boken är uppbyggd på samma sett som den innan. En kortare text om varje kapitel som följs upp av frågor. Dock är det här läromedlet i första hand gjord för årskurs åtta. Inte heller i den här boken finns det någon fakta eller information om nyandlighet. Innehållsförteckningen är också i denna bok uppdelad i tre större delar. Judendom, kristendom och islam. Boken börjar med en kort inledning där författarna går igenom gemensamma drag för de tre religionerna men också de viktiga skillnaderna som finns.

Judendomen är uppdelad i fem olika kapitel. Först får eleverna läsa om Josef, Abrahams sonson, som sen följs upp av judendomens skrift, läran, riktningar inom judendomen och avslutas med vardag och högtider inom religionen.

Kristendomen är uppdelad i sex olika kapitel som fokuserad på lite samma delar om inom delen om judendomen tidigare. Jesus, kristendomens skrift, riktningar inom kristendomen, vardag och högtider inom religionen. Men i denna del får eleverna också lära sig om hur den kristna tron växte fram och hur den kom till Sverige.

Även i den sista delen som handlar om islam får eleverna läsa om en slags "huvudperson" inom religionen vilket här är Muhammed, islams heliga skrift, islams lära, riktningar inom tron, vardag och högtider.

Läromedlet avslutas med en kortare del som handlar om religion och individ, religion och samhälle och tankar om bokens tre religioner som följs upp av en gruppövning (Berlin & Ring, 2012, *Religion 8*).

Liber – SO.S Religion 9

Den här boken är något spretigare i sitt innehåll än de tidigare två inom samma serie. Först får eleverna läsa om det eviga kretsloppets religioner innan de kommer till bokens

första del som är hinduismen. Här får eleverna lära sig om hur hinduismen startades och de olika skrifterna inom religionen, de fyra vedaböckerna. De får också läsa om läran inom religionen, riktningar, vardag och de olika högtiderna.

Nästa del är upplagd på samma sett men handlar istället om buddhismen. Eleverna får ta del av Buddha och legenden som ligger bakom, de olika skrifterna inom tron, religionens lära, vardag och de olika högtiderna. Efter buddhismen kommer vi in i läromedlets tredje del som handlar om filosofi och vetenskap. I den här delen får eleverna lära sig om livsåskådningar kopplat till verkligheten och religion kopplat till samhället. De får också läsa om västerländsk filosofi, vetenskap och humanism.

Den sista delen i boken handlar om övriga livsåskådningar, där tar bland annat författarna upp olika åskådningar så som rastafari, Jehovas vittnen, jainism och så vidare. Men det som är av intresse för den här studien är de fem sidorna som handlar om new age.

Här beskrivs det att new age är en rörelse som engagerar många människor, både i Sverige men också i den övriga västvärlden. Dock fanns det inte någon säker statistik 2012 på hur många människor som berörs av det som kallas för new age. Författarna förklarar att new age har en återkommande tanke om att det finns en kosmisk kraft som kan hjälpa människorna till ett bättre liv. Det förklaras väldigt kort när rörelsen började och hur den började. Läran och huvudtankarna inom rörelsen kan delas upp i fem olika grupper.

1. Den kosmiska energin, som handlar om att den kraft och energi som kommer ifrån kosmos för oss samman och denna kraft skulle kallas Gud.
2. Den nya tidsåldern, som handlar om att en andlig revolution håller på att inträffa, en ny tidsålder är på väg att bryta igenom. Vattumannens tidsålder.
3. Människan och naturen ska helas, det handlar om att naturen är ett levande väsen och människan måste rätta till det vi förstört genom åren. Människan och naturen hör ihop och vi måste ta hand om vår Moder Jord som är vår planet.
4. Vi föds om och om igen, människan lever inte bara en gång utan flera gånger. I varje liv har människan speciella uppgifter och svårigheter som hon måste klara av.
5. Nya vägar till kunskap, många tror att det finns andra vägar till kunskap än bara genom förståndet. De tror att känslan och spontana upplevelser kan vi lära oss om livet, intuitiv kunskap. De tror också att det finns andra varelser som är

kunnigare och mer intelligenta än vi människor, de kan ha levt för länge, länge sedan eller kommer från andra planeter.

Det finns också olika metoder som människan kan ta till för att få ta del av den kosmiska energin. Några av dem är: meditation, positivt tänkande, auraterapi och healing (Berlin & Ring, 2012, *Religion 9*).

Interpol – Religion A

Det här läromedlet är till för högstadielärover från årskurs 6-9. Dock finns det ingenting i boken som har med nyandlighet att göra.

Den är uppdelad i fem kapitel. Först får eleverna läsa om tre olika samhällen i kapitel 1, jägarnas och samlarnas värld, böndernas värld och städernas och stormännens värld. Författarna förklarar det som att dessa tre folkslag hade sina egna religioner.

I kapitel 2 får eleverna lära sig om gudarnas väg från Indien till Norden, den grekiska gudavärlden och den nordiska gudavärlden. I nästkommande kapitel kommer information kring det gamla testamentet som en helig bok för både judar och kristna.

I kapitel 4 kommer en fortsättning på judendomen och i kapitel 5 som täcker nästan halva boken får eleverna lära sig om kristendomen och historien kring religionen, både den kristna medeltiden ännu längre tillbaka i tiden (Molund, 1998).

Interpol – Religion B

Den här boken är precis som den ovan i fokus på högstadielärover från årskurs 6-9. Innehållet består av fyra kapitel var av ett är av intresse för denna studie. De övriga tre har ett fokus på Islam, hinduismen och buddhismen. Det kapitel som är av intresse är kapitel 1 som handlar om tiden under reformationen fram till new age, en resa in i nutiden har författarna bland annat valt att kalla det.

Författaren till det här läromedlet har valt att göra en sammanfattning om vad människor trodde på från reformationen fram till det andliga new age. Från en tid då människor förlitade sig helt och hållet på Gud och allt vilade i guds händer. Det som skulle bota död och sjukdomar fanns i bibeln, det var allt som behövdes.

Eleverna får i det här kapitlet lära sig om Martin Luther och hans påverkan i kyrkan men också hans påverkan på bland annat hela landet Sverige. De får också läsa om väckelserörelsen och de olika frikyrkorna som startade. I slutet av 1990-talet gjordes det också statistik på hur människor trodde på Gud eller inte i Sverige, denna statistik får eleverna också ta del av i detta kapitel. Det visade sig att endast 10 % av de som deltagit

i undersökningen var aktivt kristna, 30 % trodde på någon form av gudstro medan resterande inte trodde alls eller var osäkra på sin tro.

I slutet av kapitlet följer hela tjugo sidor om det andliga sökandet. Här får eleverna läsa om internationaliseringen. De får också lära sig om de två nyandliga huvudgrupperna, de som tillhör samfund och kallar sin tro för sanning och de som tillhör nätverk och kallas för sökare.

Författaren skriver om new age, personlig utveckling, vattumannens tidsålder och de olika bärande idéerna inom nyandligheten. Dessa idéer skulle vara människans dolda aura, energi – tron på att allt är energi, helhetssynen – allt hör ihop och människan och det gudomliga – gud finns i allt och i människan. De skriver också om spådomar, terapier, workshops, meditation, scientologikyran, wicca, gudinnerörelsen, satanism och andra ockulta sällskap (Molund, 1999).

9.2 Några lärares grovplaneringar inom Religionskunskap

Lärare 1 – ämnesplanering för religionskunskap

Åk 7: Hinduismen, Buddhismen och andra asiatiska religioner (Ex sikhismen och de kinesiska religionerna).

Åk 8: Judendomen, Kristendomen och det kristna trädet, ifall jag hinner frikyrkorna.

Åk 9: Islam, Palestinakonflikten och nyreligiösa grupper.

Specifikt om undervisning av nyreligiösa grupper: Det blir inte så mycket undervisning kring detta, kanske 1-2 lektioner som max. Men det som jag tar upp är religioner såsom Scientologi, New age, Hare Krishna och så vidare. Det blir en mindre genomgång där jag ger utmärkande drag från de jag anser har ett ”intressant” inslag och kanske kan ge en lite mer underhållande prägel i religionsundervisningen då många elever ofta har ett motstånd mot religion. Sedan får eleverna endera arbeta med lite fördjupningsuppgifter själva, typ instuderingsfrågor. Eller söka lite mer information kring religionen själva och presentera på en PP. Men som sagt är det mycket som ska in och då blir det inte ofta att jag går utanför de fem stora religionerna. Om du ser till NP i SO så finns det inte så mycket där som tyder på att eleverna bör ha koll på nya religioner, i alla fall det NP som finns ute för allmän beskådning.

Använder sig främst av SO.S från Liber och kompletterar ibland från SO-rummet på internet.

Lärare 2 – ämnesplanering för religionskunskap

Åk 7: Kristendomen, Etik och moral och Skapelsemyter.

Åk 8: Frikyrkor, Kristendomens historia (prov) och Etik och moral.

Åk 9: Världsreligionerna.

I årskurs 7 får eleverna lära sig om kristendomen och bibeln, därefter kommer de att få ett prov i området. När jag undervisar om skapelsemyter får eleverna välja ett arbetsområde inom ämnet och sedan utför vi diskussioner i klassen. Etik och moral lär jag ut med hjälp av klassrumsövningar.

I årskurs 8 kommer eleverna att undervisas om frikyrkor, där det kommer att bli ett förhör. Kristendomens historia följs upp med ett prov och etik och moral genomförs med hjälp av klassrumsövningar.

I årskurs 9 kommer de stora världsreligionerna att läras ut. Det följs upp med ett prov eller ett förhör.

Specifikt om nyandlighet: Vi har bara rent allmänt pratat om tankesätt och vi gick in mer på scientologerna. Jag använder mig av SO.S serien i min undervisning för det mesta.

Lärare 3 – ämnesplanering för religionskunskap

Lärare 3 är ganska ny inom sitt område och har hittills undervisat mest om Kristendom och Judendom.

När det kommer till nyandlighet har mina klasser fått göra ett eget arbete kring en valfri frikyrka. Längre än så har vi inte kommit.

Lärare 4 – ämnesplanering för religionskunskap

Åk 7: Skapelsemyter och Kristna kyrkan med betoning på NT, påskfirandet. Etik och moral.

Åk 8: Kristna kyrkans historia (ortodoxa, katolska, protestantiska grenar) väckelserörelser, frikyrkor och new age. Om tiden medges ett tema om "Ung idag" med livsfrågor.

Åk 9: Världsreligionerna, nyandlighet och andra livsåskådningar.

Använder mig av eget material och SO.S serien, ibland använder jag också SO-rummet på internet.

9.3 Litteratur

9.3.1 Zipernovszky

Zipernovszkys text från 2013 *Det svenska religionsämnet från ett östeuropeiskt perspektiv* är en artikel där forskare, studenter, lärare och religionsvetare från Ungern för fram sina åsikter om det svenska religionskunskapsämnet i ett jämförande perspektiv.

Unga människor förväntas i dagens mångkulturella Europa att självständigt kunna orientera sig och utforma sina egna liv utefter samhällsgemenskapen. Skolan ska vara elevernas stadiga vägledare och hjälpa de unga att nå just dit.

Sverige har inte några skolor som bedrivs av religiösa samfund, dock finns det ett fåtal friskolor som har en viss kompletterande verksamhet i konfessionell riktning. Detta är något som ses som främmande för många andra länder i Östeuropa. Det finns en oro i att dagens europeiska ungdomar inte lär sig att förstå religionens roll i individens, gruppens och samhällets liv. Eftersom att fler och fler länder i Europa blir mångkulturella och mångreligiösa är det viktigt att inte gå miste om kunskap kring andra tanke- och livsmönster än det egna.

Målet inom den svenska skolan är inte att ge en humanistisk allmänbildning som i de flesta andra delar av Europa, istället är målet i svenska skolan att förbereda eleverna för att kunna leva och fungera självständigt i samhället. Den svenska synen är att ett humanistiskt tankesätt kan unga få på andra sätt än i skolbänken. Det är viktigare att eleverna finner kunskap och lär sig att lösa problem, att kunna slutföra uppgifter självständigt och att lära sig att samarbeta med andra människor. Det är detta som skolan ska satsa på, även att få kunskaper om människans kropp och själ, detta innefattar också i hög grad att eleverna får kunskap och förståelse om andlighet och religion. (Zipernovszky, 2013).

9.3.2 Klingenberg & Lövheim

Klingenberg och Lövheim gav i år (2019) ut en intressant bok som fått titeln *Unga och religion. Troende, ointresserade eller neutrala?* Det är en bok som diskuterar religion som ett mångdimensionellt fenomen. Författarna menar att religion för en ung person troligtvis innebär att människan behöver tro på någonting gudomligt, men religionen handlar om så mycket mer än så. Det handlar också om ett uttryck för identitet, familjerelationer eller ideal och värderingar.

Av de undersökningar som gjorts i samband med Klingenberg och Lövheims bok visar resultaten att många ungdomar ser religionsundervisningen som viktig i den mån att den hjälper dem att förstå det omgivande samhället. Andra elever förklarar också att religionsundervisningen är bra för att den kunskap de får i undervisningen bidrar till minskade fördomar hos unga. Andra undersökningar som gjorts visar att många anser att religionsundervisningen är något som framställs som någonting föråldrat. Det normala idag är att vara icke-religiös och sekulär medan religiositet är något som betraktas som omodernt, osjälvständigt och orationellt hos människor. Att vara religiös är något som av elever idag beskrivs som någonting främmande.

Religionsundervisningen är sedan utformningen 1962 icke-konfessionell. Det betyder att ingen religion ska särbehandlas i undervisningen, det ska finnas en allsidighet och alla elever ska känna sig delaktiga och berörda av det som tas upp oavsett livsåskådning (Klingenberg & Lövheim, 2019).

De undersökningar som gjorts med hjälp av enkätfrågor på ca 2000 individer mellan åldrarna 13-25 år, visar att 36 % av Sveriges unga kategoriserar sig under ”ointresserad”. Den här kategorin anser sig i hög grad vara ateister och är ointresserade av allt som har med religion, tro och andlighet att göra. De tar också gärna avstånd från de som kategoriserar sig som ”troende”, vilket består av 20 % av Sveriges unga som deltagit i undersökningen. 26 % av de unga kategoriserar sig om ”tillhöriga”, de tar inte lika stark ställning som de ”ointresserade”, tro anses varken vara särskilt viktig för den här kategorin, men den ses inte heller som helt oviktig för att kunna ha ett gott liv. Dock ser de sig som påverkade av en religiös tradition och det är därför de kategoriserar sig under ”tillhöriga”. Den sista kategorin titulerar sig som ”neutrala”, de tar heller inte någon ställning i frågan om hur viktig tro på något är för att leva ett gott liv.

Tilltron till religionskunskapen minskar och en faktor till det är att mycket lite tid läggs åt sekulära livsåskådningar och elevernas egna livsfrågor, detta trots att majoriteten av skolornas elever är sekulariserade och inte har mycket kontakt alls med religion. Detta medför att många elever inte känner sig inbjudna att berätta om och samtala utifrån sin egen livsåskådning och sina egna livsfrågor trots att detta är ett av religionskunskapens syften. Elever idag är väldigt mån om sin egna tro om livet och sina egna livsfrågor och om eleven uppfattar att ämnet inte angår denne kan tilltron och intresset till ämnet minskas. Tidigare forskning visar att ”troende” unga är mer positiv till religionsundervisningen än övriga grupper. En anledning till detta är att tilltron till ämnet är högre än hos övriga elever, troligtvis för att de möter religion i familjen och

bland vänner. Det enda stället som ”ointresserade” eller ”icke-troende” elever möter religion är vanligtvis i skolmiljön vilket också förklarar elevernas bristande tilltro till ämnet (Klingenberg & Lövheim, 2019).

9.3.3 Thurfjell

Det gudlösa folket är en bok skriven av David Thurfjell år 2015. Den handlar om vilka de svenska sekulariserade folket är, varför vi tänker som vi gör och hur den internationellt sett unika religionsituation har uppkommit i landet.

Svenskarna sägs vara ett folk som brutit sig fri från kristendomen, färre och färre människor gå till kyrkan eller förklarar sig som troende. Kristendomen som levande religionsform håller på att marginaliseras i landet.

Den största delen av den svenska befolkningens liv består av media. När de tittar på film och tv eller läser böcker och tidningar eller rör sig i det offentliga rummet möts man hela tiden av skildringar av eller hänvisningar till andlighet, övernaturliga fenomen och mystiska upplevelser. Överallt kan den svenska människan lära sig om österländska metoder för att uppnå självkänedom, kroppslig hälsa och själsligt välbefinnande. Detta är ingenting som är speciellt främmande för den svenska befolkningen, snarare tvärt om är det här något som de flesta, genom populärkulturen, stöter på varje dag och känner till mycket väl. Människan är i behov av trygghet, kärlek och respekt. Självförverkligande är också något som många människor strävar efter idag och New age rörelsen har kunnat bidra med en ökning inom dessa områden för många människor (Thurfjell, 2015).

Under det senaste halvsekle har New age-miljön genomgått en enorm förändring. Fler människor betraktar sig vara andliga av något slag och de frågor som till vardags blir allt viktiga handlar just om hälsa, välmående och självförverkligande. New age är en religionsform som är anpassad efter det moderna liberala samhället. De traditionella religionernas lära passar längre inte in i en tid där människor vill tänk själva, forma sina egna liv och bygga sina livsåskådningar på egna erfarenheter.

En viktig del av varför människor väljer denna väg i livet har med jämställdhet och kvinnors frigörelse att göra. Detta är något som många av de traditionella religionerna saknar, de lyckas inte tillhandahålla en andlighet som är utvecklande och förverkligande för kvinnor (Thurfjell, 2015).

9.3.4 Hammer

Olav Hammer som är professor i religionshistoria skrev år 2004 en andra upplaga på sin första bok med samma namn från 1997, *På spaning efter helheten*. Den andra upplagan är grundligt reviderad för att ta hänsyn till den förändring som nyandligheten på senare år genomgått. Boken lägger också ett stort fokus på den strida ström av kunskaper som människor fått med tiden om nyandlighet och vad den kan ha för plats i vårt moderna samhälle. Hammer svarar bland annat på en fråga om vad som får människor att välja New Age framför andra alternativ som till exempel kristendomen eller sekulär världsbild.

Allt fler människor attraheras av New Age idag än av de traditionella religionerna. En förklaring till detta är enligt somliga att människan utvecklas på ett andligt plan idag och det har inte gjorts på samma sätt förr. Många finner också ett intresse för den här åskådningen för att den har ett omfattande och bättre sätt att förhålla sig till miljön, medmänniskor och den egna kroppen och själen.

Religion förklarar hur världen ser ut och ger den en mening. Till skillnad från djur handlar människan inte mekaniskt eller reflexmässigt utan kan koppla sina handlingar till en innebörd, en medveten insikt helt enkelt. Hammer förklarar att den sekularisering som vi förväntat oss, att religionen sakta men säkert dör ut, stämmer inte överens med det vi kan se runt om i världen. Religionen kommer inte att dö ut. Fundamentalistiska strömningar från USA och den muslimska världen söker uttryck i ny religion och livsåskådning. Hammer påtalar istället att religion som vi känner till den sedan en tid tillbaka är under förändring, den håller på att förnyas utefter människornas levnadsvanor och behov (Hammer, 2004).

Samhällets utveckling har gjort att människor väljer att leva sina liv som ett öppet projekt, någon evig tradition eller självklar kultur att grunda sina val på finns inte längre. New Age är upplagt som ett smörgåsbord med oändliga valmöjligheter och det passar den moderna människan på två sätt. För det första är denna mångfasetterade religiositet uppbyggd på ett sätt som ger människor valmöjligheter att välja själva. Man väljer själv om man ska tro att människan återföds eller inte, eller om utomjordningar finns. För det andra så innehåller New Age olika konkreta planer för hur det egna livet kan läggas upp, där människor uppmanas att söka sitt inre jag och att leva i ljuset. Det ständiga sökandet efter personlig utveckling och förändring är själva kärnan i den nyreligiösa sökarens engagemang.

Författaren förklarar att nya religioner nästan alltid bygger på föreställningar som redan finns och blommar i samhället. Kristendomen till exempel började som en kombination av judisk messianism och hellenistisk frälsningslära och som under tiden tog med sig nya element från de länder dit den kom. Till skillnad från kristendomen har New Age utvecklats med en otrolig fart och sträcker sig nästan globalt över hela världen. Den speciella religiositet som bygger upp New Age-miljön uppvisar paradoxala drag där postmoderna, moderna och antimoderna drag samsas. New Age kan alltså ses som en religiös yttring i en både modern och postmodern tid samtidigt som mycket av tankegodset i New Age-litteraturen ligger nära det som kallas för den traditionalistiska filosofin som också är grunden för en slags antimodern motståndsrörelse.

Något som också för att människor förespråkar dagens moderna religion så som nyandlighet och New Age är att den försöker finna en länk mellan religion och naturvetenskap. Naturen är en väldigt viktig del av nyandligheten och därför kan man inte bortse från all vetenskap som finns kring den. I jämförelse men de traditionella religionerna så finns det säker ingen koppling till vetenskapen då de hellre förlitar sig på sina heliga skrifter än att tänka nytt (Hammer, 2004).

9.3.5 Frisk & Åkerbäck

Den mediterande dalahästen var ett forskningsprojekt som startades av författarna 2008. Huvudsyftet med projektet var att studera vad som karaktäriserar religion i dagens sekulariserade Sverige, med ett större fokus på Dalarna. Hur ser människorna på de stora livsfrågorna? Var hittar vi uttryck för i religion och varför ser de ut som de gör? De religiösa arenor som undersökts i det här projektet är belägna någonstans mellan den kyrkliga och den privata religiositeten.

Frisk och Åkerbäck berättar också om Kendalstudien i det här projektet som förekom i Storbritannien, den undersökningen förklarar att det i västvärlden pågår en stor kulturell förändring från *såsomlivet* (som författarna kallar det) till det subjektiva livet, vilket är något som inte bara påverkar kulturen utan också religionen. Detta leder till att vissa former av religionen faller in i en kategori som blir bortglömd eller ointressant för den samtida människan. De religiösa former som istället hamnar i den kategorin som ständigt växer är de som framhäver de djupaste heligaste dimensionerna av människans inre väsen, de som betonar de inre jaget, det gudomliga i människan. Kendalstudien påtalar att de religiösa former som tillhör den växande kategorin är de som inkluderar

andliga uttryck som kallas body-mind, nyandlighet, new age samt alternativ eller holistisk andlighet (Frisk & Åkerbäck, 2013).

En annan studie som var av betydelse för Frisk och Åkerbäck var den så kallade Enköpningsstudien som utfördes 2004. Syftet med den var att förstå religionernas betydelse för det svenska samhället i början av 2000-talet. För att ta reda på detta undersökte man kopplingen mellan religion, andlighet och hälsa. Av de fem intervjuerna med hälsoföretagare tog andlighet upp. I intervjuerna relaterades det till avslappning och återhämtning. Avslappning och återhämtning är inte heller något som är platsbundet, människor värdesätter också tid mer än någonsin idag och detta gör att de platsbundna trossamfundet blir påverkade. Eftersom att dessa, t.ex. gudstjänster är något som måste planeras in i det fullspäckade schemat prioriteras det bort av den större delen av den samtida svensken.

Frisk och Åkerbäck berättar i sitt projekt om de många olika arenor som har religiösa inslag. De förklarar att Kursgårdarna i Dalarna utgör de mest intensiva sociala platserna för populärreligiösa uttryck. På en kursgård konstrueras en livsstil och en tillvaro på ett medvetet sätt av arrangörerna, tanken är att man ska kunna komma tid för att ta en paus från det vardagliga livet. En tid för att släppa gammalt och ladda om batterierna, tillåta sig själv till förändring.

Något som också lyfts fram i projektet är hälso- och coachinginstitut. Istället för att, som på en kursgård övernatta, gör man regelbundna besök eller enstaka besök utifrån behov. Här läggs ett fokus på besökarna och forandmet av deras livsåskådning, identitet och tolkning av sin omvärld. Detta kan uppnås på olika sätt. Det finns arenor som fokuserar på yoga eller kinesisk medicin såsom akupunktur och tu ina-massage. Andra arenor sätter ett större fokus på den inre hälsan, som kan förknippas med harmoni, sinnesfrid, personlig utveckling, mening och gudomlighet. Andra arenor som också lägger ett fokus på yttre och inre välmående, där nyandligheten är växande/tar form, är gym, träningscentra, hälsokliniker, spa och hälsohem (Frisk & Åkerbäck, 2013).

Författarna förklarar att globaliseringen är en viktig faktor för hur religion uttryck idag. Den har bidragit med ett ökat flöde av idéer, människor och vanor mellan olika religioner och en insikt att alla samhällen och kulturer i världen står i förbindelse med varandra på olika sätt. Migration och media är två viktiga faktorer till de allt större kulturella förändringarna. Andra samverkande processer som spelar stor roll för den populärreligiösa miljön är sekularisering och individualism. Individualismen har en sekulariserande inverkan på religiösa organisationer med en sakraliserande effekt på de

populärreligiösa individuella former. Den populärreligiösa miljön leder till en hel del stora frågor kring överempiriska och existentiella frågeställningar med ett stort utrymme för tolkningar där individen själv bestämmer betydelsen.

Den populärreligiösa miljön lägger ett stort fokus på människan. Kvinnan är starkt överpresterande vilket kan bero på att de sociala positioner som finner sig meningsfulla ofta kopplas till traditionella kvinnliga sysslor, såsom omhändertagande, helande och relationer.

Religion kan definieras på olika sätt, författarna till detta projekt har valt att fokusera på/och uppmuntra den flerdimensionella religionen. Religionen ska kunna betraktas utifrån olika perspektiv och sätt (Frisk & Åkerbäck, 2013).

10. Resultatdiskussion

Resultatdelen inleder med en läromedelsöversikt bestående av fem läromedel som ingår i två olika serier, som följs upp av fyra lärares grovplaneringar i ämnet religionskunskap och avslutas med en litteraturöversikt.

Läromedlen i S.OS serien som förekommer i resultaten är av det nyare slaget och som det verkar på lärarna som bidragit till studien så är dessa böcker väldigt populära och används på nästan alla grundskolor i hela Uppsala län. Dock har jag svårt att tro att dessa läromedel kan användas utan några andra informationskällor/material. Anledningen är att informationen i S.OS serien är väldigt undermålig och böckerna är väldigt tunna. Det står väldigt kortfattat om till exempel judendomen, det kan vara en eller två sidor med fakta sedan följs det upp med instuderingsfrågor som eleverna ska svara på. Det känns omöjligt att eleverna ska kunna lära sig mycket om ämnet på bara två sidor text. Som förklaras i resultatdelen kan det vara en sida fakta om ett område i religion och på nästa sida kommer det en massa frågor (Berlin & Ring, 2011).

Interpols religionsböcker däremot innehåller mycket mer information om religioner och livsåskådningar. Men ingen av lärarna i studien använder sig av läromedlet. Anledningen till det är att de anser att dem inte ligger i tiden, de är för gamla för att användas i undervisningen. Dock kan jag inte hålla med om det. Informationen i Interpols ämnesböcker är också kortfattad men ändå innehåller den mycket mer än vad S.OS böckerna gör. Böckerna är något tjockare så att så mycket information som möjligt ska få plats om religionerna (Molund).

Utifrån alla lärares grovplaneringar är det ingen av dem som använder sig av Interskols ämnesböcker i religion, det är endast S.OS serien som används. *Lärare 1* lär inte ut någonting om nyandlighet i varken årskurs 7 eller 8, däremot har hen svarat att nyreligiösa grupper är något som det läggs högst 1-2 lektioner på och då väljer läraren ut vad hen anser är mest intressant och lär ut om det, anledningen skulle då vara att lektionen kring nyreligiösa grupper ska vara underhållande eftersom att många elever har ett motstånd mot religion. *Lärare 1* förklarar att det är mycket information som eleverna ska lära sig och att hen sällan går utanför de fem stora religionerna i religionsundervisningen.

Lärare 1 förklarar att nyreligiösa grupper är något som inte alls har en stor plats i lärarens undervisning och att det bara ägnas 1-2 lektioner kring ämnet. Läromedlet som hen använder i undervisningen är S.OS serien och i årskurs 9 finns det lite information

kring nyreligiösa grupper och New Age. Dock anser läraren att lektionen kring nyreligiösa grupper ska vara en underhållande lektion och att fokus bör ligga på de fem världsreligionerna. Tiden för att undervisa om livsfrågor och nyandlighet skalas därför ner till nästan noll och läggs på något som anses vara viktigare att lära ut, det vill säga de fem stora världsreligionerna (Berlin & Ring, 2012, *Religion 9*).

Lärare 2 lär inte ut någonting om nyandlighet. Det som tas upp om nyreligiösa grupper är rent muntligt någon minut under en lektion och då har hen föredragit att prata lite allmänt om Scientologerna. Den här läraren använder sig också av S.OS ämnesböcker i sin undervisning (Berlin & Ring). Hen prioriterar också bort nyandlighet och nyreligiositet i sin undervisning. I årskurs 7 och 8 läggs det ner mycket tid på att undervisa om kristendomen och kristendomens historia, något som tar upp en tredjedel av undervisningen. I årskurs 9 får eleverna lära sig om världsreligionerna och nyandlighet är inget som ges någon speciell plats i undervisningen utan endast något som man pratar om i förbivägen och då väljer läraren att prata om scientologerna.

Lärare 3 är ny inom sitt område och har enbart undervisat om kristendomen och judendomen. Tanken kring nyandlighet och nyreligiositet har varit att eleverna ska välja en frikyrka att göra ett eget arbete om. Som de två lärarna ovan använder sig också *Lärare 3* av serien S.OS i sin religionsundervisning (Berlin & Ring). Dock har denna lärare inte spenderat mycket tid med att undervisa om religionskunskap på högstadiet och därför inte haft tid att undervisa om annat än kristendomen och judendomen. Men i planeringen finns det en tanke om att eleverna ska få arbeta själva med en valfri frikyrka. Dock är inte detta någonting som hör till nyandligheten. Frikyrkor är inte något som det finns information om i S.OS serien, utan eleverna får använda sig att internet och söka information kring sin valda frikyrka.

Lärare 4 är den lärare som har jobbat längst i sitt yrke och är också den som undervisar absolut mest om nyandlighet. Både i årskurs 8 och 9 undervisar hen om väckelserörelser och new age, nyandlighet och andra livsåskådningar. I årskurs 8 försöker *Lärare 4* också att hinna med att jobba med ett tema som kallas "Ung idag" där fokus ligger på eleverna och livsfrågor. Något som känns väldigt aktuellt och nyttigt för eleverna. I årskurs 9 undervisar hen vidare med nyandlighet och andra livsåskådningar. Efter att ha jobbat väldigt länge inom sitt yrke finns det väldigt mycket eget material att tillgå i undervisningen. Dock använder läraren sig av S.OS serien i sin undervisning som alla andra religionslärare på skolan (Berlin & Ring). *Lärare 4* är den lärare som spenderar mest undervisningstid kring att undervisa om livsfrågor och nyandlighet i

jämförelse med de andra lärarna. Något som också är till elevernas fördel är temat som hen vill försöka att hinna med, ”Ung idag”. Här får elevernas egna frågor kring livet lyftas upp till ytan.

Även om ingen av lärarna väljer att undervisa om nyandlighet i årskurs 7 så finns möjligheten utifrån läromedlet S.OS att undervisa om livsfrågor. Något som är en väldigt stor del av nyandligheten över lag. Även om informationen är undermålig i läromedlet så finns möjligheten. Livsfrågor är något som ska vara en del i undervisningen, både styrdokument och kunskapskraven påtalar att det är viktigt för eleverna att undervisas kring ämnet (Lgr 11). Läroplanen förklarar att religionskunskapen ska ge eleverna möjlighet att utveckla sin personliga utveckling och att livsfrågorna är en väldigt viktig del för att det ska bli möjligt. Trots att läroplanen förklarar det som viktigt anser de flesta lärarna som bidragit i denna studie att undervisning kring de fem världsreligionerna är prio ett och att nyandlighet och livsfrågor inte behöver få lika stor plats i planeringen.

Lärare 1 har helt prioriterat bort undervisning om livsfrågor i sin planering. Inte ens undervisning kring etik och moral förekommer i lärarens grovplanering. Men som läraren förklarat så anser hen att det är viktigare att lägga tiden på de fem stora världsreligionerna. *Lärare 2* undervisar i alla fall om etik och moral vilket skulle kunna vara ett litet bidrag till nyandligheten och livsfrågor. Men varken nyandlighet eller livsfrågor är något som finns med i lärarens grovplanering och därför får man anta att detta prioriteras bort gentemot de övriga världsreligionerna och framförallt undervisningen om kristendomen som det läggs ner otroligt mycket tid på. *Lärare 3* har inte heller med någon undervisning om nyandlighet eller livsfrågor i grovplaneringen. Dock så har inte den här läraren arbetat speciellt länge i sitt yrke om religionslärare, men ändå ska livsfrågor vara något som ska prioriteras in i undervisningen enligt styrdokumentet i ämnet religionskunskap.

10.1 Koppling till litteratur och teori

Zipernovszky förklarar att unga människor förväntas att kunna utforma sina egna liv utefter samhällsgemenskapen och att skolan ska hjälpa eleverna att nå dit. Hon menar att eleverna ska lära sig om religion i skolan men att en förståelse kring kropp och själ är viktigt för eleverna och att andlighet också måste få en plats i undervisningen (Liljefors Persson & Tideman, 2013). Klingenberg och Lövheim förklarar att unga idag inte är religiösa på samma sätt som de var för ca 50 år sedan, det är normalt att vara

”icke-religiös” idag. De menar också att religionsundervisningen ska vara allsidig och inte utlämna någon elev. Alla elever ska få känna sig delaktiga i undervisningen oavsett vilken livsåskådning det handlar om.

Något som gör att eleverna finner religionskunskapen som ointressant är att de inte känner sig delaktiga i undervisningen. Det eftersom unga idag inte är religiösa på samma sätt som förr och att inte mycket tid alls läggs åt de sekulära livsåskådningarna och elevernas egna livsfrågor (Klingenberg & Lövheim, 2019). Nästan ingen av lärarnas grovplaneringar undervisar om andlighet eller livsfrågor trots att unga idag är sekulariserade och inte har mycket kontakt alls med religion, det är det som gör att eleverna inte känner sig inbjudna att berätta och samtala om sina egna livsfrågor och då minskas tilltron till ämnet.

Skolan ska förbereda eleverna på det samhället de möter när de gått ut skolan, religionskunskapen ska hjälpa eleverna med den personliga utvecklingen och det kan göras genom att elevernas egna livsfrågor får bli en del av undervisningen. Nyandlighet är en religionsform som är anpassad efter det moderna samhället, Thurffjell menar att de traditionella religionerna inte passar in i dagens samhälle längre eftersom människor vill forma sitt egna liv och tänka själva. Det är också därför som nyandligheten bör få större plats i undervisningen, livsfrågorna behövs i elevernas liv för att de ska kunna utvecklas på ett personligt plan (Thurffjell, 2015). Erikson lyfter också upp detta till ytan i sin teori om ungdomars identitetsutveckling. Han förklarar att det är av vikt att eleverna tar del av en undervisning som går hand i hand med samhällets utveckling och att undervisningen ger eleverna redskap för att kunna blomma i sin personliga utveckling (Crafoord, 2007).

Olav Hammer förklarar också i sin bok att människor idag vill leva sina liv som ett öppet projekt, därför är andligheten ett bra alternativ då det finns ett helt smörgåsbord att välja ifrån. Den ger människor valmöjligheter för att kunna utvecklas på ett personligt plan (Hammer, 2004). Även Frisk och Åkerbäck lyfter fram Sverige som ett väldigt sekulariserat land, de religiösa former som växer sig större och starkare i samhället är de som framhäver de heligaste dimensionerna av människans inre väsen. Andliga uttryck är den växande kategorin, människor tror mer på nyandlighet, body-mind, new age och holistisk andlighet än vad de tror på kristendom eller hinduism. Människan, både unga och äldre lägger ett stort fokus på människan och det borde uppmuntras i skolan. Religionen ska kunna betraktas utifrån olika perspektiv och sätt förklarar författarna (Frisk & Åkerbäck, 2013).

Trots att läroplaner och forskning förklarar att nyandligheten växer i samhället och att unga idag vill fokusera på sina egna livsfrågor väljer många lärare att prioritera bort nyandlighet och livsfrågor i sin undervisning. Somliga lärare förklarar att det är viktigare att undervisa om de fem stora världsreligionerna och att de tar upp nyandlighet om det finns tid över men oftast inte. Förr när det svenska samhället var kristet skulle eleverna undervisas i kristendomskunskap för att förberedas inför ett samhälle de skulle möta när de studerat klart i skolan. Detta är också något som Olivestam tar upp i den religionsdidaktiska teori som presenteras i början av denna studie. Lärare undervisar om och i religioner och livsåskådningar för att de är upplärda själva med att religionskunskapen ska handla om religioner och inte speciellt mycket om livsfrågor och annat som också tas upp i nyandligheten. Detta trots att läroplanerna förespråkar en undervisning som är elevcentrerad och där livsfrågorna bör få utge en större del av undervisningen (Olivestam, 2012).

11. Slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka vilken plats nyandligheten och livsfrågor har i undervisningen vid en grundskola och om eleverna får det material som behövs för att kunna utvecklas på ett personligt plan och om undervisningen i religionskunskap följer samhällsutvecklingen. Både den tidigare forskningen och litteraturen i resultatdelen visar att unga idag inte tror på samma sätt som man gjorde i början av 1900-talet. Samhällsutvecklingen har bidragit till att människor söker mening i det egna livet, genom livsfrågor och nyandlighet. Andligheten växer sig allt starkare i det svenska samhället och enligt olika undersökningar som gjorts utövar mer än 30 % av befolkningen nyandlighet på ett eller annat sätt.

Den svenska befolkningen, speciellt unga, lägger idag ett stort fokus på självförverkligande och anser att livsfrågor är en viktig del för att kunna förbättra sin personliga utveckling. Man vill välja sin egna väg i livet istället för att rätta sig efter en helig skrift eller liknande och planera sitt liv utefter den.

Religionsundervisningen idag är fortfarande fast vid stoffinläring kring de fem stora världsreligionerna och många lärare prioriterar bort nyandligheten och livsfrågepedagogiken trots att det är något som styrdokumentet anser som nödvändigt och viktigt för eleverna. Skolans uppdrag är att forma undervisningen i enlighet med den samhällsförändring som äger rum, det gäller också religionskunskapen. Eftersom Sverige idag är ett sekulariserat land där många människor väljer att gå sin egna väg i livet istället för att orientera sig efter de traditionella religionerna och därför skulle det vara väldigt värdefullt om livsfrågepedagogik kunde få en större plats religionsundervisningen. Skolans uppgift är att kunna förbereda eleverna på ett modernt samhälle där andlighet och livsfrågor är en stor del av vardagen. Den här undersökningen visar att de fem världsreligionerna prioriteras att lära ut och mindre tid läggs på nyandlighet och livsfrågepedagogik.

Den här studien har med hjälp av litteratur, grovplaneringar och läromedel försökt att svara på arbetets frågeställningar. Enligt den litteratur som presenterats i texten kan man se att människor idag har ett större behov av livsfrågor än förr. Detta är något som skolan också bör ta hänsyn till i sin religionsundervisning. Enligt de grovplaneringar som bidragit i studien framkommer det att eleverna får väldigt lite undervisning om livsfrågepedagogik och nyandlighet trots att forskning visar att detta är något som är viktigt för unga idag. Även samhället har utvecklats på ett sätt som låter människor

undersöka Jaget. Nyandliga aktiviteter som yoga, meditation, alternativmedicin och så vidare är något som får en allt större plats i samhället. Eleverna borde få en undervisning som ger dem verktyg att klara sig i samhället och det innefattar också undervisning om nyandlighet och livsfrågor eftersom att det är de stora växande kategorierna idag. Borde inte skolan följa läroplanerna för detta?

Det framkommer också att de läromedel som används på skolan som bidragit till studien inte har speciellt mycket information om nyandlighet eller livsfrågor trots att läroplanen anser att eleverna ska utveckla sina kunskaper kring dessa ämnen (nyreligiositet och livsfrågor). Eleverna behöver med andra ord förberedas för ett samhälle som är på väg mot en framtid där nyandlighet och livfrågepedagogik är en större del i människors liv än tron på Gud i den bemärkelse som Bibeln eller Koranen tillämpar. Livsfrågor kring meningen med livet skulle handla om kärlek, familj och självförverkligande och inte om att följa Guds ord eller att låta Bibeln vara en kompass för livet.

Utifrån den forskning som används i det här arbetet framkommer det att den traditionella religionen håller på att försvinna ifrån det svenska samhället, istället håller en annan form av religion på att ta form, den nyandliga. Styrdokumenten för religionskunskap påtalar att eleverna ska med skolans hjälp få de kunskaper som behövs för att klara sig i samhället, förr handlade det om att lära sig om kristendomskunskap eftersom att det var den religion som var aktiv i Sverige. Idag är nyandligheten något som utövas av över en tredjedel av befolkningen men ändå bortprioriteras ämnet i religionsundervisningen, trots att eleverna enligt kunskapsplaner och styrdokument bör undervisas i nyandlighet och livsfrågor.

Referenser

- Almén, E., Furenhed, R & Hartman, S G. (1996). *Att undervisa om religion, livsfrågor och etik i skolan*. Jönköpings universitet.
- Anderssons, D & Sander, Å. (2009) *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*. Studentlitteratur AB, Lund.
- Berlin, I & Ring, B. (2012). *Religion 9*. Liber, Stockholm.
- Berlin, I & Ring, B. (2014). *Religion 7*. Liber, Stockholm.
- Berlin, I & Ring, B. (2016). *Religion 8*. Liber, Stockholm.
- Björlin, O. (2011) Tro och kunskap om tro. En personlig kommentar apropå de nya styrdokumenterna i religionskunskap. *Religions & Livsfrågor*. Föreningen Lärare i Religionskunskap.
- Cradoord, C. (2007) *Kärlek, dikt och dröm. Strövtåg bland litterära texter, psykoanalytiska idéer och profeter*. www.enigma.se/crafoord
- Ek-Nilsson, K. (2016) Det moderna och det postmoderna. En introduktion. *#nätverket*. Etnologisk tidskrift.
- Eriksson, K (1998) *På spaning efter livets mening. Om livsfrågor och livsåskådningar hos äldre grundskolelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*. Lärarhögskolan i Malmö.
- Falkevall, B (2010) *Livsfrågor och religionskunskap – En belysning av ett centralt begrepp i svensk religionsdidaktik*. Stockholms universitet. Doktorsavhandling.
- Frisk, L. (1998) *Nyreligiositet i Sverige. Ett religionsvetenskapligt perspektiv*. Bokförlaget Nya Doxa, Nora.
- Frisk, L & Åkerbäck, P. (2013). *Den mediterande dalahästen. Religion på nya arenor i samtidens Sverige*. Dialogos förlag, Stockholm.
- Geels, A. & Wikström, O. (2017) *Den religiösa människan*. Natur & Kultur, Stockholm.
- Hagevi, M. (2001) Sakralisering efter sekularisering? *SOM-institutet*, Göteborgs universitet.
- Hammer, O. (2004) *På spaning efter helheten. New age – en ny folktro?* Dejavu, Stockholm.
- Janson, T. (2008) Andlighet, mångfald, skola. Föreläsning vid seminariet Barnens Rätt till Andlighet, Barnrättsakademien, Örebro universitet (fullängdstext).
- Jonsson, L. (2016) Mellan tradition och förnyelse. Utmaningar i religionsläraryrket.
- Klingenberg, M & Lövheim, M. (2019) *Unga och religion. Troende, ointresserade eller neutrala?* Gleerups Utbildning AB, Falkenberg.
- Liljefors Persson, B & Tideman, N-Å. (2013) *Perspektiv på religionskunskap i svensk skola*. Föreningen för lärare i religionskunskap, Kalmar.
- Mange Holme, I. & Krohn Solvang, B. (2012) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, Lund.
- Molund, M. (1998). *Religion A. 6-9*. Interskol, Malmö.
- Molund, M. (1999). *Religion B. 6-9*. Interskol, Malmö.
- Månsson, L (2010-04) New Age Vår tids tro? *Tidningen Kulturen*.

Nylander, L (2017-04) Svenskarna tror – men inte på Gud. *Forskning.se*

Olivestam, C,E (2012) *Religionsdidaktik - om perspektiv, teori & praktik i religionsundervisningen – Handbok för religionslärare*. Remus förlag, Stockholm.

Pettersson, P (2014-10) Hur sekulariserad är Svensson? *Forskning & Framsteg*.

Sigurdson, O. (2009) *Det postsekulära tillståndet – religion, modernitet, politik*. Glänta produktion, Munkedal.

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, Lgr 11. Stockholm: Utrikesdepartementet.

Thurfjell, D. (2015). *Det gudlösa folket. Det portkristna svenskarna och religionen*. Molin & Sorgenfrei förlag, Stockholm.

Westlund, T. (2005-2008) Gnosticism och gnosis, *alkemiskaakademin.se*.

Digitala referenser

En tredjedel av Sveriges befolkning utövar New Age (mars, 2010) *Jnytt*. <https://www.jnytt.se/article/en-tredjedel-av-sveriges-befolkning-utovar-new-age/> Hämtad 15-04-2019

Europe´s Growing Muslim Population (november, 2017) *Pew Research Center*. <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/> (Hämtad 15-04-2019)

Nationalencyklopedin, andlighet. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/andlighet> (hämtad 2019-05-12)

Nationalencyklopedin, gnosis. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gnosis> (hämtad 2019-05-17)

Nationalencyklopedin, nyandlighet. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nyandlighet> (hämtad 2019-05-12)

Nationalencyklopedin, religion. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/religion> (hämtad 2019-05-12)

Nationalencyklopedin, teosofi. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/teosofi> (hämtad 2019-05-12)

Psykologiguiden, Natur & Kultur, gnosis. <https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=gnosis> (hämtad 2019-05-18)

SST, (2014) Sveriges interreligiösa råd. Nämnden för statligt stöd till trossamfund. https://www.myndighetsst.se/download/18.321bb7b715761866e674cc72/1474985089026/A5%20Folder_12%20sid_%20svensk_print.pdf (Hämtad 2019-05-07)

Teosofiska Samfundet – Teosofi. <http://teosofiskasamfundet.se/teosofiskasamfundet/index.html> (Hämtad 2019-04-25)

